

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Kateřina Kůstová

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Prevence kriminality dětí a mládeže

Zaměřeno na preventivní aktivity policejních sborů ČR

Crime prevention for children and youth

Focused on preventive activities of police forces in Czech republic

Kateřina Kůstová

Vedoucí práce: PhDr. Jana Kohnová, Ph.D.

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Vychovatelství

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Prevence kriminality dětí a mládeže“ vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 7. dubna 2015

.....

podpis

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala PhDr. Janě Kohnové, Ph.D. za vedení bakalářské práce, za vstřícnost, poskytnuté konzultace a odborné rady. A dále můj upřímný dík patří Ing. Janě Benešové, která svými odbornými radami a věcnými připomínkami přispěla k vypracování této bakalářské práce.

ANOTACE

Práce pojednává o prevenci kriminality dětí a mládeže. Je zaměřena na prevenci jako celek s vymezením důležitých pojmů vztahujících se k danému tématu. V teoretické části vymezují sociálně patologické jevy a popisují sociální prostředí, v němž se děti pohybují, a které může negativně působit na chování a vystupování dítěte. V praktické části se opírám o spolupráci jednotlivých státních subjektů se zaměřením na jejich konkrétní činnosti při prevenci a řešení výskytu sociálně patologických jevů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Cílová skupina, delikvence, děti, kriminalita, mládež, Policie ČR, preventivní program, rodina, strážník, škola, výchova.

ANNOTATION

The work deals with the prevention of juvenile crime. It focuses on prevention as a whole with the main definitions related to the topic. The theoretical part defines socially pathological phenomena and describe the social environment in which children move, which may adversely affect the conduct and behavior of the child. In the practical part, I rely on the cooperation between the government bodies focusing on their particular activity in the prevention and solution of social pathologies.

KEYWORDS

The target group, delinquency, children, crime, youth, Police, preventive program, family, Constable, school, education.

Obsah

Úvod	3
Kriminalita dětí a mládeže	6
1 Základní pojmy a jejich vymezení	6
1.1 Mládež, dítě a mladistvý	6
1.2 Mladý dospělý	8
1.3 Zletilost	9
1.4 Provinění	9
1.5 Kriminalita	9
1.6 Delikvence	11
1.7 Příčiny a podmínky delikvence dětí a mládeže	12
2 Rodina	13
3 Volný čas a volnočasové aktivity	15
3.1 Vrstevnické skupiny, party	16
3.2 Závadové party	16
4 Prevence kriminality	18
4.1 Primární prevence	18
4.2 Sekundární prevence	19
4.3 Terciární prevence	20
4.4 Další typy prevence	20
5 Opatření ukládaná mladistvým	22
5.1 Výchovní opatření	22
5.2 Ochranná opatření	23
5.3 Trestní opatření	23
6. Instituce zabývající se prevencí, jejich působení a struktura	24
6.1 Ministerstva České republiky	25
6.2 Odbory sociálních věcí krajských a městských úřadů	27
6.3 Policie České republiky	27
6.4 Městská policie hl. m. Prahy	29
7 Praktická část – šetření mezi žáky základních škol	37

7.1 Charakteristika statistického souboru	37
7.2 Metody	38
7.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření	39
8 Závěr	49
Seznam použitých informačních zdrojů.....	52
Přílohy.....	I

Úvod

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila téma „*Prevence kriminality dětí a mládeže – Zaměřeno na preventivní aktivity policejních sborů ČR*“ a to hned z několika důvodů. Jedním z mnoha důvodů je, že toto téma je mi blízké, neboť pracuji u Městské policie hl. m. Prahy a považuji prevenci za první krok k včasnému zamezení páchání trestné činnosti a zmírnění nebo eliminaci následků rizikového chování. Jako hlavní důvod bych uvedla, že v budoucnu bych se touto problematikou velmi ráda zabývala, neboť prevence podporuje ochranné faktory. V každé fázi života na člověka působí jiné motivy a vyskytují se různá rizika, je tedy třeba prevenci zaměřit právě na konkrétní situaci. Jinak bude vypadat preventivní program např. pro seniory, jinak pro školní třídu a v rámci školních tříd ještě budeme muset rozlišovat např. podle věku.

Cílem mé bakalářské práce je obsáhnout problematiku prevence kriminality dětí a mládeže z obecného hlediska s výkladem jednotlivých pojmů a přiblížením primárních charakteristik a úlohu státních institucí (s důrazem na činnost policejních sborů) při řešení sociálně patologických jevů. Zaměřím se na státní, ale zmíním i nestátní subjekty, které se zabývají prevencí kriminality dětí a mládeže, přičemž především v praktické části mé práce zaměřím svoji pozornost na věkovou skupinu dětí navštěvující 1. stupeň základních škol.

Prevence kriminality se stala pojmem, s nímž se dnes setkáváme téměř na každém kroku. Uvědomuji si, že toto téma bylo, je a bude častokrát diskutováno a je mu stále nutno věnovat značnou pozornost. Neustále je co vylepšovat, hledat nová řešení a sledovat nové trendy, které se dají vhodně využít v praxi. Dnešní mládež má v podstatě neomezený přístup k novým technologiím a často si neuvědomuje následky svého chování a hlavně dopad na společnost a svůj budoucí život. Nejen mladí lidé jsou lhostejní, protože pocit bezpečí pramení z bezstarostnosti, z nevědomosti nebo prostého podcenění hrozícího nebezpečí. Žijeme v moderní, velice rychlé době a je až s podivem, jaké nové trendy v chování nejen mladistvých a dětí se ve společnosti objevují.

Začínáme si klást otázku: Kam míří naše společnost? Máme rok 2015 a před více jak dvěma desítkami let nikdo netušil, jaký rozmach v našich podmínkách nastane ve vývoji dětské delikvence a kriminality mládeže. Na dnešní mládež stále více dopadá současný stav naší společnosti vyznačující se absencí morálních zásad a dodržování určitých závazných

pravidel. Stále častěji jsou upřednostňovány priority, kterým jsme v minulosti nepřikládali velký význam (moc, majetek, postavení ve společnosti, peníze atd.).

Stále narůstá brutalita a agresivní chování u dětí a mládeže. Spousta lidí si nedokáže ani představit, co se skrývá pod pojmem morální hodnota. Je deprimující, že dnešní nejen mladá populace tak málo mluví a přemýšlí o morálních zásadách. Jak ukazují statistiky Ministerstva vnitra, kdy v roce 2012 bylo evidováno 193 přečinů výtržnictví, v roce 2013 již 217 případů a v loňském roce 234 přečinů, kterých se dopustily děti ve věku do 17 let. (Statistické přehledy kriminality PČR) Stále častěji se ve společnosti setkáváme s bezohledností, brutalitou, agresivitou, vulgaritou, extremismem a dalšími negativními jevy, které se otiskují do našich dětí, a ty berou tento jev za zcela běžný. V minulosti kriminalita dětí a mládeže nedosahovala takové míry jako nyní. Na tento celospolečenský jev je nutno zaměřit pozornost a této problematice se hlouběji věnovat.

Dnešní děti dospívají dříve, rodiče na ně kladou často mnohem větší odpovědnost, než děti dokážou nést, ať už je to způsobeno tím, že rodiče na děti mají méně času, nebo některými dnešními přístupy ke svobodné výchově dětí. Dnešní společnost navíc poskytuje dětem mnohem více možností a příležitostí k páchání trestného činu či přestupku, třeba jen svou lhostejností. Právě děti a mládež ale patří do skupiny, u které jsou velmi dobré vyhlídky na úspěch při prevenci a nápravě. Proto je potřeba věnovat právě prevenci dětí a mládeže zvýšenou pozornost.

V první části mé bakalářské práce se orientuji na teoretický úvod do problematiky a objasním základní použitou terminologii. Poté se konkrétně zaměřím na kriminalitu dětí a mládeže s rozбором jejich charakteristických rysů. Svou pozornost obrátím na instituce zabývající se prevencí. Objasním také tresty, které následují po odhalení kriminálního chování jednotlivce.

V poslední části své bakalářské práce se zaměřím na oblast hlavního města Prahy a subjekty, jejichž hlavní náplní práce je prevence sociálně patologických jevů, ale také na subjekty, které svými programy těmto subjektům pomáhají. Porovnáám skupinu dětí, která není pravidelně seznamována s preventivními programy se skupinou dětí, která je naopak pravidelně seznamována s preventivními programy.

Při zpracování této práce jsem nejprve prostudovala odbornou literaturu, provedla rešerši legislativních dokumentů a materiálů týkajících se kriminality dětí a mládeže a nakonec prostudovala projekty zaměřené na prevenci kriminality dětí a mládeže. Protože celá bakalářská práce je zaměřena především na preventivní činnosti policejních sborů, vybrala jsem a rozebrala právě preventivní programy Policie ČR a Městské policie hl. m. Prahy.

V praktické části jsem využila metod řízeného rozhovoru a dotazníkové metody, zanalyzovala získaná data a v závěru práce jsem vyhodnotila výsledky výzkumného šetření.

Kriminalita dětí a mládeže

Hned v úvodu této práce je potřeba zmínit, že kriminalita není problémem jednotlivce, ale celé společnosti. Kriminalita znamená v překladu zločinnost, nebo trestnou činnost. (Klimeš, 2010, s. 398) Jedná se přitom o jev, který nelze ze společnosti vymýtit. Kriminalita je součástí každé společnosti, ale dá se ovlivnit její míra. Kriminální chování můžeme pozorovat ve všech věkových kategoriích.

1 Základní pojmy a jejich vymezení

Zákon č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník) vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.

V §13 zák. č. 40/2009 Sb. je za trestný čin, považován protiprávní čin, který je označen jako trestný a který vykazuje znaky uvedené v tomto zákoně. Tento paragraf dále říká, že k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2004, vymezuje základní trestně právní pojmy.

1.1 Mládež, dítě a mladistvý

Není-li zákonem stanoveno jinak, pak mají pojmy mládež, dítě a mladiství následující vymezení, jak uvádí § 2 zák. č. 218/2003 Sb.

Dítětem je osoba mladší 18 let, která není trestně odpovědná (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 126). Pojem „dítě“ je používán Úmluvou OSN o právech dítěte a i zde je hranice stanovena na 18 let. Česká republika patří mezi státy OSN, které se zavázaly respektovat a zabezpečovat práva každého dítěte nacházejícího se pod jeho jurisdikcí bez jakékoliv diskriminace rasy, barvy pleti, pohlaví, národa, vyznání atd. (zák. č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte) (ASPI, 2015)

V legislativním (právním) významu je mladistvý ten, kdo dovršil 15. rok (den po dovršení patnácti let) a nepřekročil 18. rok svého věku (končí dnem dovršení 18 let – datem narození).

Zákon č. 218/2003 Sb., (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, ukládá opatření za takové protiprávní činy, postup rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Dítě, které nedovršilo hranici 15 let věku, není trestně odpovědné. V tomto věku není pokládáno za natolik vyspělé, aby mohlo ovládat své chování a pochopit nebezpečnost svého protiprávního činu.

V § 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. (Soudnictví ve věcech mládeže) o odpovědnosti mladistvého je uvedeno, že mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. (ASPI, 2015)

Čin, který spáchá mladistvý, se nazývá proviněním. Není-li v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže stanoveno jinak (zákon č. 218/2003 Sb.), platí pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákoník. (zákon č. 40/2009 Sb.) Mezi trestní odpovědností mladistvých a dospělých jsou jasné rozdíly. Mladistvý má v trestním řízení právo na zvýšenou ochranu a vždy je přítomen obhájce. Jinými slovy mladistvý musí dosáhnout určitého stupně vývojové (schopnost rozpoznávací) a mravní (schopnost uvažovací) vyspělosti, která by mladistvému umožňovala rozpoznat protiprávnost svého jednání a podle toho toto jednání usměrnit. (ASPI, 2015)

Na základě analýzy zpráv o mladistvých dle zákona č. 218/2003 Sb., který provedl Institut pro kriminologii a sociální prevenci jsou důležitými zdroji pro důkladné poznání osoby mladistvého, obzvláště jeho rozumového a mravního vývoje, odborná vyjádření. Podílejí se na nich pedagogicko-psychologické poradny, diagnostické ústavy, znalecké posudky od psychologů a psychiatrů se specializací na děti. (Šámal, Válková, Sotolář, Hrušáková, 2004, s. 547)

V kriminologii se setkáme u pojmu dítě se třemi věkovými kategoriemi:

- a) předškolní věk
- b) mladší školní věk
- c) starší školní věk

K výraznějšímu psychickému rozvoji dochází mezi 11. až 12. rokem života, zákon stanovuje pro tento věk zvláštní podmínku.

V ustanovení § 93 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže ustanovuje, že: „ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let.“ (Novotná, Burdová, Riedlová, 2014, s.739) Zmíněný zákon označuje trestné činy ve věkové kategorii dětí za činy jinak trestné. Spáchal-li by tedy tento čin člověk plnoletý, považoval by se za čin trestný, u dětí a mládeže však tyto činy za trestné považovat nelze, protože nedosáhly takové rozumové a mravní vyspělosti, aby rozpoznaly jeho protiprávnost nebo ovládly své jednání.

V období kolem osmnáctého roku života mládež prochází etapou fyzického a psychického dozrávání. Dochází k přeměně organismu, která vyvrcholí dosažením relativně ustáleného stavu dospělosti. Mládež je určitá věková skupina procházející v tomto věku hektickým obdobím vyznačujícím se pro společnost specifickým postavením, s vlastní existencí, osobitostí, jedinečností a individualitou. (Zacharová & Šimíčková-Čížková, 2011, s. 82-85) Hlavním rozlišovacím prvkem je psychický a fyzický vývoj, který je dosud nedokončený. Při obecném definování můžeme hovořit o faktu, že se jedná o část společnosti, která se od zbytku odlišuje zejména svým věkem, způsobem života, zájmy, chováním, oblékáním a mnohdy se ostře odlišuje od dospělé populace.

1.2 Mladý dospělý

V trestním zákoně se sice s tímto termínem nesetkáme, ale zahrnuje věkovou skupinu od 18 do 24 let, přičemž horní hranice není jednotně stanovena. V kriminologické literatuře je u tohoto pojmu některými autory stanovena hranice do 30 let. Pro skupinu mladých dospělých trestní zákon stanoví jako jednu z polehčujících okolností, které mají vliv na výměru trestu při spáchání trestného činu ve věku blízkém věku mladistvých. Tímto věkem se rozumí hranice nadmíru nepřekračující 18 let. V této životní etapě se mladý člověk vstupující do pracovního ringu shledává s několika změnami, které mohou dosáhnout až adaptačního šoku ve vnímání svého postavení a své hodnoty. Vstupuje rovnýma nohama do reality, s kterou se mladá populace obtížněji vyrovnává. (Farková, 2009, s. 14-18)

Za zvláštní kategorií mladých dospělých se považuje osoba blízká věku mladistvého. S tímto pojmem se setkáme nejenom v kriminologické praxi, ale jedná se především o pojem trestněprávní. Z hlediska časové osy je tato kategorie zasazena do rozmezí 18 – 19 let.

1.3 Zletilost

Zletilost a zletilý jsou základní pojmy z hlediska občanskoprávního i trestněprávního. Zletilost je pro celý právní řád upravena v § 30 zákona č. 89/2012 občanského zákoníku. Zletilost = plnoletost. Ve věku 18 let jedinec za sebe přebírá odpovědnost tzv. způsobilost k právním úkonům. Zletilosti může nabýt občan za předpokladu, že s tím bude souhlasit soud, uzavřením manželství, avšak nejdříve v 16 letech. Takto nabytá zletilost nepozbývá své platnosti ani v případě, bylo-li by manželství prohlášeno za neplatné. Rodiče takto zletilých osob přestávají být jejich zákonnými zástupci. Tato zletilost však není úplná. Nevztahuje se na ni plná trestní odpovědnost. Ta se vztahuje na osoby, které dosáhly kalendářního 18. roku věku. Nabytím zletilosti před 18. rokem se osoba o vybraná práva nepřipraví, zůstávají mu stejná práva jako mladistvému.

Zjednodušeně řečeno, každý kdo nedovršil 18. rok života nebo nenabyl zletilosti uzavřením manželství se považuje za nezletilého. Obsahově i významově je opakem zletilosti. V trestním právu se s pojmem nezletilý nesečkáme. Velmi hojně je pojem používán v policejní praxi, kde jsou takto označovány pro nedostatek věku osoby mladší 15 let.

1.4 Provinění

Trestný čin, který spáchal mladistvý, se označuje za provinění. Jedná se o trestný čin, jehož společenská nebezpečnost je vyšší než malá. Blíže je specifikováno v § 6 zákona č. 218/2003 Sb. Za provinění lze uložit tři druhy opatření: (ASPI, 2015)

- a) výchovná opatření
- b) ochranná opatření
- c) trestná opatření

1.5 Kriminalita

Pod pojem kriminalita můžeme zahrnout z právního hlediska všechny druhy trestných činů spáchaných na určitém území za určité časové období. Je to jev, který narušuje vyrovnaný vývoj společnosti. Z vědeckého hlediska kriminalitu zkoumá obor kriminologie, tj. věda o kriminalitě – zločinnosti. V odborné literatuře se můžeme dočíst, že kriminalita je souhrn spáchaných činů, které jsou nejen nebezpečné pro společnost, ale platná právní norma je označuje za činy trestné, které porušují právo a jsou natolik škodlivé pro společnost, že

nepostačuje uplatnění odpovědnosti dle jiného právního předpisu např. zákona ČNR č. 200/1990 Sb. o přestupcích. (Štefunková & Šejvl, 2012, s.12)

Kriminalitu můžeme rozdělit na zjevnou – ta, o které se ve společnosti ví, je statisticky registrována (např. trestné činy, kterými se zabývá policie, státní zastupitelství a soudy) nebo naopak kriminalitu latentní – neboli skrytou, laicky řečeno, o které se neví (je z různých důvodů neohlášená). Pokud si položíme otázku, co určuje míru latence, tak odpověď je velice prostá. Je to především obava ze msty pachatele, stud, důvěra občanů v bezpečnostní složky, ale nesmíme ani opomenout míru tolerance k porušování zákonů.(Krejčířová & Skopalová, 2007, s.30)

1.5.1 Kriminalita mládeže

Kriminalita mládeže, která pojímá jednání mladistvých osob, je součástí celkové kriminality, ale je definována zvláštními společenskými rysy. Jedná se o sociálně patologický jev, který se projevuje poruchou chování, zejména v neakceptování trestně právních norem.(Sochůrek., 2009, s.51) Důsledkem je porušení společenských zájmů, pro něž je příznačná míra společenské škodlivosti, na takovém stupni nebezpečnosti, která je charakteristická pro trestný čin. U kriminality mládeže je velmi vysoká míra latence (skrytá kriminalita). Je to dáno tím, že u mládeže nejsou odhaleny časté a méně závažné delikty. Značný podíl na tom má i společnost, která se staví k porušování práva mladistvými jako ke zcela běžnému jevu, ovlivněnému vývojem doby. (MVČR – Soc. rešerše, 2015, online)

Kriminalita mládeže je specifická tím, že:

- příprava k páčání je nedostatečná
- mladiství pachatelé neumí dopředu zhodnotit možná rizika
- trestnou činnost páchají nejčastěji ve skupině, partě
- mladiství pachatelé za sebou zanechávají stopy
- mladiství pachatelé neumí odhadnout dobu a místo páčání činu
- jednání bývá spontánní, emotivní, impulzivní
- chování je nepřiměřené, projevuje se tvrdostí útoku
- často dochází k pustošení okolí, ničení předmětů

- při prvotní myšlence k „plánování“ trestné činnosti se svěřují ostatním členům ve skupině, partě
- zájmovým objektem jsou věci, které si nemohou dovolit z finančních důvodů koupit či jinak opatřit. (Novotný, Zapletal, 2008, s.458)

1.5.2 Dětská kriminalita

Dětská kriminalita (též dětská delikvence, predelikvence, prekriminalita) se týká nezletilých dětí do 15 let. Spodní hranice nebyla stanovena, dá se však uvažovat již o předškolním věku (okolo 5 – 6 let). Dopustí-li se činu jinak trestného dítě, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě, která jsou uvedena v § 93 zákona č.218/2003 Sb. (dále jen „opatření“). (ASPI, 2015)

Tato opatření jsou:

- a) výchovná povinnost
- b) výchovné omezení
- c) napomenutí s výstrahou
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- e) dohled probačního úředníka
- f) ochranná výchova
- g) ochranné léčení

1.6 Delikvence

Latinské slovo delictum znamená poklesek, provinění, přestupek, zločin. Delikvencí označujeme případy méně závažného proviňování mladistvých, které mohou, ale také nemusí skončit před soudem, zatímco pojem kriminalita, označuje závažnější proviňování (trestné činy), a to zejména u dospělých osob. (Novotný, 2006, s.8)

Delikvence neboli asociální jednání. Jedná se o přestupky (delikty) mravní nebo právní povahy. Zahrnuje nejzávažnější poruchy v chování mládeže. Pojem delikvence je nejčastěji užíván v trestné činnosti mládeže. Označuje protiprávní jednání, které se projevuje jako narušení sociálních a právních norem, které jsou chráněny právními předpisy, včetně přestupků. Vedle trestných činů jsou zde zahrnuty i jevy, které jsou pro společnost závadné, ale samy o sobě nesplňují podmínku trestnosti. Jako učebnicový příklad můžeme uvést

závadové party, útěky z domova, alkoholismus a toxikománii, extremistické skupiny, patologické hráčství, sprejerství, prostituci, až po sebepoškozování. (Zoubková, 2001, s.38)

Podle věku můžeme rozdělit dětskou delikvenci do 15 let věku a od 15 do 18 let věku – juvenilní delikvence.

1.6.1 Mladistvý delikvent

Jak již bylo řečeno výše, v době puberty dochází u některých dětí ke zlomu, kdy do této doby byl jejich vývoj nenápadný. Takový pubescent se těžko sžívá s některými sociálními a právními normami, stává se těžko zvladatelný, jeho chování je vzdorovité a objevuje se typický vzor mladické delikvence (krádeže v obchodech, výtržnictví, sprejerství, poškozování cizí věci, atd.). Mladistvý delikvent se typicky dopouští příležitostné kriminality. Samozřejmě se nejedná o všechny děti v tomto věku. Tato mládež nepochází vždy jen ze sociálně slabých rodin, ale prostupuje všechny společenské vrstvy. Příčiny a podmínky delikvence dětí a mládeže budou uvedeny v následující kapitole. (Matoušková, 2013 s.19-20)

Mezi 18. až 21. rokem věku dochází k postupnému vymizení kriminálních vzorců chování. Díky vstupu do světa dospělých ustupuje ve většině případů problematické chování, ale je zřejmé, že u některých jedinců přetrvává.

1.7 Příčiny a podmínky delikvence dětí a mládeže

Vytyčujícími faktory pro stanovení příčin a podmínek páchaní trestné činnosti dětí a mládeže jsou vývojové zvláštnosti a mikrostruktura, ve které se tyto jednotlivci pohybují. Při formování mladého jedince má zajisté obrovský vliv rodina, příbuzní, přátelé, kamarádi. Další nezanedbatelný vliv má i škola, parta, vrstevníci a osoby, s kterými je dítě každodenně v kontaktu. Projevené negativní vývojové vlivy pak nejcitlivěji zasáhnou oblast psychiky. (Kohoutek, 2002, online)

Kriminalita mladistvých je projevem celé řady faktorů a důsledkem mnoha příčin a souvislostí. Za významné se považuje (Večerka,2009,s.35):

- a) negativní vliv rodiny
- b) nedostatečná nabídka zájmové činnosti
- c) upadající úroveň výchovné funkce školy

2 Rodina

Rodina je pro dítě prvním socializačním prostředím, se kterým se po svém narození setkává. Klíčový význam pro formování dětské osobnosti má kvalita rodinného prostředí. Rodiče jsou pro dítě přirozenou autoritou a dítě své rodiče napodobuje. Rodiče umožňují dítěti seznamovat se s okolím, s jinými lidmi a světem, který ho obklopuje. V socializačním procesu je rodina nezastupitelná a kladně se podepisuje na mravním vývoji, pokud dítě vyrůstá ve správně fungující rodině.

Velmi důležitá je pro dítě citová vazba, kterou po svém narození s rodiči navazuje. Pokud selhává rodina v základních funkcích, jakými jsou socializačně-výchovná, emocionálně-citová, biologicko-reprodukční a ekonomicko-zabezpečovatelská, přímo se vybízí podnět ke vzniku kriminálního chování jejích potomků. Pokud je jedna z těchto funkcí narušena, je ovlivněn následující život dítěte a zejména nenaplněním citové funkce jsou nabourány všechny ostatní. (Štefunková, Šejvl, 2012)

Vlivem času se funkce rodiny proměňuje. Ubývá vícegeneračních rodin, velikost rodin se zmenšuje. Naopak počet nemanželských dětí stoupá, přibývá rodin, kde partneři spolu žijí v nemanželském svazku. Přibývá manželství, která jsou uzavírána v pozdějším věku. (Zoubková a kol., 2001, s.35). Před čtvrt stoletím byl člověk ve věku 25 let, který neměl vlastní rodinu, spíše výjimkou. Vytíženost rodičů ve snaze zabezpečit životní standard či nadstandard je velmi často důvodem, proč rodiče nemají dostatek času na své děti. Majetkové rozdíly rodin jsou lépe rozpoznatelné.

Někteří rodiče jsou si vědomi svých chyb, kterých se dopouštějí při výchově a pak ve snaze kompenzovat je zvolí nevhodný způsob. Někdy je to neúměrné hmotné zabezpečení, které přispívá k asociálnímu vývoji. (Novotný, Zapletal 2008, s.465) Dítě přejímá z rodiny vzory chování, pokud tedy tyto vzory chybí, nebo jsou nedostatečné, je dítě nuceno tvořit si v neobvyklých a krizových situacích vlastní vzorce chování, které ale mohou být díky nevyzrálosti chybné a mohou vést až k páchání trestné činnosti. U mála delikventů lze konstatovat funkční rodinu. Prostředí, ze kterého nejčastěji vycházejí delikventi je:

- a) Dobře situovaná rodina – rodiče nemají na mladistvého čas, nevěnují se mu a svoji péči nahrazují penězi a věcmi.

b) Chudá rodina – také nemá na dítě čas, musí více pracovat, aby byl zajištěn chod domácnosti. Mladistvý chce to samé, co jeho vrstevníci, a pokud to on a rodina nezvládne, tak si to vezme. (Matoušková, 2013, s.20)

Odlišnou kategorií dětí jsou ty, které nepoznaly svoji rodinu. Jedná se o děti, u kterých přebírá výchovnou úlohu rodiny instituční zařízení. Rodiče o tyto děti nejeví zájem už od narození a prochází celou řadou náhradních domovů. Tyto děti bývají deprivované, toužící po lásce a vlastní rodině. Jejich schopnost v navazování vztahů je malá a nalézt v nich uspokojení je mizivé.

3 Volný čas a volnočasové aktivity

Pojem volný čas byl již několikrát definován. Je ho možno chápat jako opak doby pro práci a povinnosti. Je to doba, kdy si zcela svobodně vybíráme činnosti, které máme rádi a chceme je dělat. Přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. (Pávková a kol., 2008, s.13) Tento čas člověk tráví dle vlastní vůle a svých představ. Volný čas by měl sloužit době na zotavenou, aby si člověk odpočinul. Určitě stojí za zmínku fakt, že volný čas můžeme nazvat pozitivním jen tehdy, pokud má vyhovující obsah a vede k rozvoji osobnosti. Za hlavní cíle vedoucí k rozvoji osobnosti považujeme fyzické a psychické zdraví, seberealizaci, tvořivost atd.

Pokud děti nemají možnost využívat smysluplně svůj volný čas, může to mít vliv na vznik páchaní trestné činnosti, kriminálního chování. Volný čas má každý člověk, proto důležitou úlohu sehrávají volnočasové aktivity. Města a obce se snaží sestavit preventivní programy pro mládež tak, aby upoutaly její pozornost. Připojují se i školy s jednotlivými programy. Praha nabízí velký prostor k vyžití. Zaměřuje se na pohybové, vzdělávací, hudební, dramatické, sportovní kroužky atd. Každý jedinec pro sebe najde vhodné využití volného času. Je důležité, aby si dítě přebíralo pozitivní vzor trávení svého volného času z nejbližšího společenského prostředí. Tím je myšleno, aby dítě vidělo volnočasové aktivity i běžně u svého okolí. Nejlepším příkladem jsou rodiče, kteří se pravidelně věnují sportu nebo mají nějaký zájmový kroužek či působí v nějakém spolku. Je důležité, aby dítě bylo vždy v dané volnočasové aktivitě oceňováno a podporováno. Volný čas má mít u všech jedinců pozitivní vliv na jeho vývoj a jeho další život. Má tvořit nezastupitelné místo v jeho denní aktivitě.

Na osobní rozvoj dítěte má citelný vliv kromě rodiny také působení vrstevníků – kamarádi, spolužáci. Ti mohou působit pozitivně, ale také negativně. Pozitivní účinek má především přátelství. Významný středobod pro dítě je kamarádský vztah, který dlouhodobě přetrvává. U starších dětí je to čas strávený v partě, na diskotéce nebo v obchodních centrech či restauracích. Musíme vzít v úvahu také, v dnešní době, snadný přístup k alkoholu, cigaretám a drogám, který je často s pobytem v různých zábavních zařízeních spojován. (Sobotková, 2014, s.107)

K takovému trávení volného času jedinec většinou sám neinklinuje, tento způsob chování je spojován s pobytem v partě. Mnohdy jsme svědky situací, kdy jedinec pod vlivem vrstevníků, party je motivován k činům, kterých by se sám nedopustil. Je tedy zapotřebí

hlídat, jak děti a mládež využívají svůj volný čas, s kým jej tráví a jak s ním nakládají. Velmi podstatný prvek tohoto chování je pocit nudy. Ten vyplňují impulsivní nápady, aniž by si děti uvědomily následky svého zbrklého rozhodnutí.

Pozitivní účinek mají různé zájmové činnosti, kterých se dítě zúčastňuje. Všichni rodiče i pedagogové touží, aby volný čas děti využily efektivně. Dospělá populace i škola by měly mládež pozitivně motivovat ke smysluplnému využití volného času. Rodiče z důvodu své pracovní zaneprázdněnosti volný čas svých potomků často podceňují. Jako vhodně využitý volný čas podle dospělých je sport, procházka v přírodě, četba či skupinová činnost. Proto je nutné mít přehled, jak tráví děti svůj volný čas. Již od dětství mají děti velkou náklonnost ke sledování televize, počítače. Když doma vidí své rodiče, jak tráví volný čas u televize a pobaví se jen při požití alkoholu, je snad lepší, aby mimoškolní zájmová činnost byla jakýmsi ozdravným ostrůvkem v životě dítěte. (Voskovcová, Suchochlebová Ryntová, 2009, s.102-103)

3.1 Vrstevnické skupiny, party

Jak děti rostou, klesá u nich závislost na rodičích a naopak vzrůstá vliv vrstevnické skupiny, party, kde dítě tráví většinu svého volného času. Jedná se o skupinu mladých lidí, kteří bydlí ve stejné lokalitě či navštěvují stejná zařízení. Je nutno podotknout, že v partách jsou kladeny značné požadavky na přizpůsobivost, které se týkají stylu oblékání, chování, vyjadřování, druhu hudby, ale i ty negativní rysy, ke kterým patří konzumace alkoholu, kouření, drogy apod. V té době dochází k formování postoje vůči rodičům, škole, penězům, názorům a hodnotám na svět.

3.2 Závadové party

Závadové (delikventní) party často vznikají z podskupin mladých lidí nebo nudících se dětí bez motivace. Vstoupit do delikventní party je snadné zejména pro děti z dysfunkčních rodin. Zjednodušeně lze říci, že kde je nedostatečná podpora rodiny, nastupuje často parta. Většina dětí s prekriminálním zaměřením byla v minulosti členem závadové party.

Jedinec se identifikuje s normou skupiny. Významnou roli hraje v těchto partách fenomén vůdce, jehož chování je příkladem pro ostatní. Pokud je agrese ve skupině přijímána za normu, často dochází k bezmyšlenkovitému ztotožnění jedince se skupinou. Může dojít až ke ztrátě vlastní identity pod vlivem davu. Jedinec přestává kontrolovat své chování a často se

dopouští činů, které by sám za normálních okolností neprovedl. Parta mu zajišťuje anonymitu, pocit soudržnosti a pocit, že někam patří. (Martínek, 2009, s.72-73)

Děti, které patří do jedné party se velmi dobře znají, neboť se pohybují ve stejném prostředí. Parta se neomezuje pouze na volný čas a dochází k větší absenci ve škole a růstu počtu neomluvených hodin. Tato absence je častěji způsobena vlivem závadové party, než strachem ze zkoušení či písemné práce.

4 Prevence kriminality

Cílem preventivní práce v oblasti kriminality je snaha udržet chování občanů v mezích dohodnutých norem a hodnot. Cílem prevence tedy je předcházet závažnému narušování těchto norem. Tohoto cíle má být dosahováno především prostředky nesankční povahy.

Ačkoli „prevence“ není právní pojem, nalezneme toto slovo v mnoha právních normách. Zjednodušeně můžeme slovo prevence nahradit českým pojmem ochrana před něčím, nebo předcházení něčemu. Prevence představuje komplex opatření, včetně sdělování veřejnosti, jaké jsou možnosti ochrany před nežádoucími jevy.

Konkrétně je prevence vyjádřena v § 1 zákona č. 141/1961 Sb. (trestní řád), kde je uvedeno, že „trestní řízení“ musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachování zákonů a pravidel občanského soužití i čestné plnění povinností ke státu a společnosti.

Prevence představuje pokus o vymýcení procesů, které vedou k páčání trestné činnosti. Tyto snahy musí přijít ještě před tím, než k trestné činnosti dojde. Prevence má co nejvíce omezovat a snižovat vznik nežádoucích projevů a poruch chování, zejména významně omezit možnosti dětí shledat se s chováním sociálně patologickým a toto chování aplikovat. Prevence má tedy pomoci zajistit co nejvhodnější podmínky pro tělesné a duševní zdraví dětí.

Preventivní práce je dlouhodobý, nepřetržitý proces, který má nejasný výsledek, na nějž musíme delší čas vyčkat. K předcházení nežádoucích jevů jsou ve většině případů přijata taková preventivní opatření, která vyplynula z dlouhodobých analýz, zkoumání a pozorování.

Prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky dělí prevenci na tři úrovně preventivních opatření:

- a) primární prevence
- b) sekundární prevence
- c) terciární prevence

4.1 Primární prevence

Tento typ prevence zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené na nejširší veřejnost. Vhodná osvěta se nezaměřuje pouze

na širokou veřejnost jako celek, ale také na jednotlivé instituce a občany. Velká část pozornosti je věnována pozitivnímu ovlivňování dětí a mládeže. Hlavní část této úrovně preventivních opatření se odehrává v rodinách a ve školách.

Těžištěm primární prevence je předejít vzniku poruchy chování dítěte, která by se mohla prohlubovat a vyústit v delikvenci. Velký důraz při komunikaci ve skupině (např. školní třídě) má být kladen zvláště na formu předávaných informací, které jsou vždy přizpůsobeny a přiblíženy danému věkovému složení skupiny. Srozumitelnost a pochopení sdělení je cestou k úspěchu. Žáci jsou motivováni přednášejícími ke společnému řešení problémových témat. (Zoubková, Černíková, Nikl, 2001, s.43)

Primární stupeň prevence lze chápat jako celospolečenský úkol. Je to spolupráce státu (prostřednictvím jednotlivých ministerstev), masových sdělovacích prostředků, vzdělávacích i jiných institucí s jednotlivci (např. rodiči). Pracuje se s jedinci, jejichž vývoj není dosud narušen. Tato prevence působí nejčastěji prostřednictvím letáků, brožurek, ale probíhá také formou her, exkurzí či interaktivní formou. (Miovský a kol.,2010, s.13-22)

4.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence je zacílena na jedince (či skupiny), u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachatelé nebo oběťmi trestné činnosti. Má předcházet sociálně patologickým jevům (jako jsou např. záškoláctví, šikana, vandalismus, rasové konflikty) u těch, kteří jsou považováni za rizikové a prevence má podchytit poruchu chování v počátečním stádiu. (MŠMT, 2015, online) Jde hlavně o to, aby se již vzniklá porucha neprohlubovala.

Aby byl tento typ prevence účinný, je třeba odstranit vlivy, které na vývoj mládeže působí negativně. K nápravě jedince často postačuje vhodná terapie. Můžeme uplatnit jak ambulantní, tak i ústavní péči.

Sekundární péče je ve své podstatě systémem poraden pro děti, jejich rodiče a náhradní rodinné pečovatele. Jejím cílem je podpořit jedince ze skupin ohrožených zvýšeným rizikem vzniku patologického chování a pomoci jim vést smysluplný a spokojený život. (MVČR, 2015, online)

4.3 Terciární prevence

Terciární prevence spočívá v resocializaci narušených osob a předcházení dalšímu zhoršování stavu a recidivnímu chování u osob, které již nějaké nežádoucí činy spáchaly. Usiluje o plnohodnotné zapojení těchto jedinců do společnosti. Cílem je zachovat dosažené výsledky předchozích intervencí. Účelem ukládaných opatření je především vytvoření vhodných podmínek pro duševní a sociální rozvoj mladistvého s přihlédnutím ke všem okolnostem a poměrům. (Tomášek, 2010, s.184-185)

4.4 Další typy prevence

Kromě zvýšeného rozdělení preventivních opatření podle Ministerstva vnitra ČR, existují ještě další typy prevence. Konkrétně sociální prevence, situační prevence a prevence viktimmnosti.

4.4.1 Sociální prevence

Sociální prevence je zaměřena na proces socializace a sociální integrace. Hlavním cílem je ovlivnit děti a jejich chování tak, aby v budoucnu nepáchaly trestnou činnost. Mezi důležitá opatření patří především oblast zaměřená na sociální politiku, především rodinu, výchovu, vzdělání apod. (Zoubková, 2002) Stěžejní složkou sociální prevence je výchova, která začíná v rodinách, další navazující složkou je výchova dětí ve školkách, školách a lokálních společenstvích.

Na našem území působí v oblasti prevence i nevládní organizace. Velkou měrou se podílí také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, stabilitu rodiny, zaměstnanost, fungování policejního a soudního aparátu a další instituce zabývající se ohroženou mládeží. Menší míru dosahu mají regionální a lokální programy zaměřující se na skupiny rizikových dětí či mládeže, čímž ale nemusí být snížena jejich schopnost působit preventivně. Výhodou regionálních a lokálních programů bývá jejich větší sepětí s danou lokalitou, znalost místních poměrů apod.

Preventivní opatření na státní, regionální a lokální úrovni se mohou setkat s úspěchem jen tehdy, pokud jsou pevné pilíře prevence založeny na kvalifikovaném rozpoznávání problémů a je-li průběžně monitorován jejich očekávaný vliv i neočekávané vedlejší účinky. (Tomášek, 2010, s.103-104)

4.4.2 Situační prevence

Situační prevence se zaměřuje přímo na konkrétní trestný čin. Jedná se o odstranění podmínek a příležitostí, které mohou pachatele vést ke spáchání trestné činnosti. Je zaměřena na bezpečnost a ochranu veřejného pořádku, majetku a zdraví občanů. K úspěšnému dosažení svých záměrů mají lidé využívat různé formy a druhy ochrany, např. bezpečnostní zámky a dveře, zabezpečovací systémy a trezory pro prevenci krádeží apod. (MVČR, 2015, online)

4.4.3 Prevence viktimnosti

Viktimnost je disponovanost člověka stát se obětí trestného činu. Jedná se o soubor osobnostních předpokladů a vnějších okolností ohrožujících jedince, který se pak stává snadněji obětí. (Kohoutek, 2015, online)

Cílem prevence viktimnosti je připravit osoby, zvláště pak děti, na situace, do kterých se mohou snadno dostat. Jde především o různé vyhraněné kriminogenní situace. Úkolem je individuální či skupinový nácvik reakce v situaci ohrožení. Je důležité na takové chování děti upozornit a naučit je vyvarovat se ho v situacích, kdy mohou vzhledem ke své nezkušenosti svým neopatrným chováním pachatele snadno vyprovokovat či podněcovat. (Zoubková a kol., 2011, s.217-218)

5 Opatření ukládaná mladistvým

Účelem těchto opatření je vytvořit podmínky pro sociální a duševní rozvoj mladistvého. Při tvorbě podmínek musí být brán zřetel na stupeň rozumového a mravního vývoje, osobní vlastnosti, rodinnou výchovu a prostředí, ze kterého mladistvý pochází. Tato opatření mají jedince ochránit před škodlivými vlivy a předcházet dalšímu páčání trestné činnosti. V § 10 zákona č. 218/2003 Sb. zákona o soudnictví ve věcech mládeže je stanoveno, že mladistvému lze uložit pouze tato opatření: (ASPI, 2015)

- a) výchovná opatření
- b) ochranná opatření
- c) trestní opatření

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže také konkretizuje tato jednotlivá opatření. V kapitolách 5.1 až 5.3 budu čerpat právě z tohoto zákona (č. 218/2003 Sb.).

5.1 Výchovná opatření

Výchovná opatření je možné mladistvému uložit samostatně při upuštění nebo podmíněném upuštění od trestního opatření. Je možno uložit současně s ochranným opatřením nebo trestním opatřením. Ukládá je státní zástupce či soud, již v době řízení, před rozhodnutím soudu se souhlasem mladistvého.

Výchovná opatření jsou:

- a) dohled probačního úředníka
- b) probační program
- c) výchovné povinnosti
- d) výchovné omezení
- e) napomenutí s výstrahou

5.1.1 Dohled probačního úředníka

Probační úředník sleduje chování mladistvého, poskytuje mu odborné vedení a pomoc, které mu mají umožnit vést řádný život.

5.1.2 Probační program

Snází se rozvíjet nekriminální vzorce chování, posílit odpovědnost u mladistvého za sebe samotného, za své chování, vybudovat schopnosti akceptovat společenská pravidla a normy.

5.1.3 Výchovné povinnosti

Mohou spočívat v povinnosti bydlet u rodičů či jiného dospělého, kteří mají odpovědnost za jeho výchovu, odčinit následky provinění, podrobit se léčeni závislosti na návykových látkách, usměrnit jeho způsob života a tím podpořit a zajistit jeho výchovu.

5.1.4 Výchovné omezení

Spočívá v povinnosti mladistvého zdržet se určitého chování, nenavštěvovat určitá místa, nestýkat se s určitými lidmi, nepřechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění.

5.1.5 Napomenutí s výstrahou

Soud pro mládež důrazně vytkne protiprávnost činu mladistvého a upozorní ho na důsledky, jež by mu hrozily v případě, pokud by v budoucnu páchal další trestnou činnost.

5.2 Ochranná opatření

Za ochranná opatření je považováno ochranné léčení, ochranná výchova, zabrání věci a zabezpečovací detence. Ochrannou výchovu lze změnit v ústavní výchovu, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku. Ochrannou výchovu je možné uložit pouze dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ochranné léčení, zabrání věci a zabezpečovací detence se ukládá dle trestního zákoníku. Ochranná opatření mají za úkol kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého.

5.3 Trestní opatření

Tato opatření ukládá soud pro mládež v případě, že uloženi výchovného nebo ochranného opatření by nestačilo k naplnění účelu zákona. Jedná se o obecně prospěšné práce, propadnutí věci, zákaz činnosti, odnětí svobody podmíněně na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně.

6. Instituce zabývající se prevencí, jejich působení a struktura

Na úrovni republikové i místní se prevencí delikventního chování zabývá řada institucí. V oblasti sociální a primární prevence má v první etapě života zodpovědnost zejména rodina, dále škola a obec. Sekundární a terciární prevencí se zabývají resorty práce a sociálních věcí, spravedlnosti a zdravotnictví. Účinných opatření je možné dosáhnout pouze dlouhodobou spoluprací a snahou všech zainteresovaných osob, institucí a orgánů státních i nestátních. Taktéž propojení širokých vrstev společnosti je při vytváření a realizaci všech preventivních aktivit a programů velice důležitou složkou. Česká republika dostala se vstupem do Evropské unie možnost spolupracovat s mnoha zahraničními subjekty, čímž získala další důležité zkušenosti z oblasti prevence.

V dalších kapitolách rozeberu preventivní činnosti jednotlivých institucí. Zaměřím se zvláště na preventivní programy určené pro základní školy. Konkrétně zmíním činnosti:

- Ministerstev ČR
- odborů sociálních věcí krajských a městských úřadů

Konkrétněji se potom budu zabývat preventivními činnostmi policejních sborů ČR, tedy:

- Policie ČR
- Městské policie hl. m. Prahy

Je zřejmé, že velkou část preventivní činnosti zajišťují samotné školy. Tato preventivní činnost je ale většinou zahrnuta v rámcovém vzdělávacím programu a rozpracována ve školních vzdělávacích programech jednotlivých škol. Na školáky systematicky působí třídní a ostatní učitelé a každá škola má také svého výchovného poradce, resp. preventistu. Velká část škol spolupracuje s dalšími institucemi a využívá právě jejich preventivních programů. Protože v rámci RVP musí všechny školy obsáhnout ve výuce podobné spektrum témat souvisejících s prevencí, zaměřím se v této práci především na ostatní instituce (zejména policejní sbory), které poskytují školám preventivní programy nad rámec výuky. Všechny školy v ČR spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, jehož úloha bude zmíněna v kapitole 6.1.4.

Kromě zmíněných institucí se na prevenci podílí mnoho dalších, např. pedagogicko-psychologické poradny, Zdravotní záchranná služba s programy výuky první pomoci,

Hasičský záchranný sbor s programy ochrany majetku apod., nebo Probační a mediační služba, jejíž hlavní činností je pomoc pachatelům se znovuzačleňováním do společnosti a pomoc obětem trestných činů.

Existuje rovněž celá řada občanských sdružení, či charitativních institucí, které se také velkou měrou podílejí na prevenci. I přesto, že tyto organizace velmi často stojí na pokraji svých finančních možností, mají v oblasti prevence kriminality dětí a mládeže velké zásluhy. Jejich spolupráce se státními organizacemi vnáší zcela nové prvky do společenského života. Středobodem systému prevence kriminality mládeže a prevence zneužívání návykových látek je koncentrováno na místní úroveň.

V praxi jsme se již několikrát přesvědčili, že nejefektivněji se na práci s pachateli či oběťmi trestných činů podílejí města, obce, úřady, místní instituce a také místní občané, kteří pracují na bezpečnosti jich samotných. Ti všichni mohou svým podílem přispět ke snížení kriminality ve svém okolí. Důvodem je více péče o jednotlivce, skupiny a také předcházení konkrétním kriminogenním situacím. (MŠMT, 2013, online)

Činnosti všech zmíněných institucí a organizací jsou velice důležité, ale tato práce je zaměřena především na práci policejních sborů, proto nebudou preventivní činnosti těchto organizací v další části práce již rozvedeny.

6.1 Ministerstva České republiky

Preventivní činnost na republikové úrovni zajišťují především jednotlivá ministerstva. Většina institucí v ČR spadá právě pod některé z ministerstev, nebo je činností ministerstev významně dotčena, proto jen krátce zmíním činnosti několika ministerstev, která nejvíce ovlivňují činnosti škol a policejních sborů, na které je má práce zaměřena.

6.1.1 Ministerstvo vnitra ČR

Na MV ČR se prevencí sociálně patologických jevů zabývá samostatný odbor prevence kriminality, který komplexně zajišťuje přípravu, vyhledávání, organizaci, vyhodnocení programů prevence a poskytuje metodickou pomoc pro celou republiku. Zejména oblast zaměřená na děti a mládež tvoří majoritní část prevence. Odbor prevence zajišťuje především metodickou, koncepční a analytickou činnost.

Součástí Ministerstva vnitra je také **Republikový výbor pro prevenci kriminality** (dále jen Republikový výbor), který je přímo podřízený ministru vnitra ČR. Ačkoli jeho činnost výkonně zajišťuje odbor prevence kriminality, nejedná se o totožná oddělení. Republikový výbor se zaměřuje na ohrožené lokality a na rizikové skupiny, do kterých spadá i mládež. Jeho úkolem je především spolupráce v oblasti prevence na mezíresortní a mezinárodní úrovni. Výbor má 18 členů, kteří se scházejí jedenkrát v měsíci a konkretizují koncepci na mezíresortní i místní úrovni v oblasti preventivní politiky. Do jeho kompetence spadají dotace na projekty prevence kriminality. Jako poradní orgán byla zřízena Komise pro výběr projektů zabývajících se prevencí kriminality. (Republikový výbor, 2015, online)

6.1.2 Ministerstvo spravedlnosti ČR

Tento resort se zaměřuje na terciární prevenci, tedy na osoby a skupiny osob, které již trestnou činnost spáchali či páchají opakovaně. Jedná se o mediační a probační činnost a spolupráci v oblasti vězeňské služby a soudů.

6.1.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

V oblasti prevence věnuje tento resort svou pozornost především péči o delikventní děti a mládež. V oblasti sekundární a terciární prevence se zaměřuje na aktivity spojené se sociální prevencí. Tou je myšlena např. krizová pomoc, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a nezapomíná se ani na ranou péči a sociální poradenství.

6.1.4 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

MŠMT ČR se zaměřuje na výchovné působení škol na děti a mladistvé. Má stěžejní roli při koordinaci primární prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v ČR. Pro období 2013-2018 vydalo dokument s názvem „Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže“ (dále jen strategie) (MŠMT, 2013, online) Tato strategie je v souladu s dalšími koncepčními materiály zaměřujícími se na drogovou problematiku, prevenci kriminality, rizikové chování apod.

Při realizaci opatření čerpá resort z aktuálních dat z výzkumů a šetření. Stěžejní jsou informace získané z terénu od koordinátorů a metodiků ministerstva. Hlavním cílem preventivní činnosti tohoto ministerstva je minimalizovat vznik a snížit míru rizikového

chování u dětí a mládeže. Dalším cílem je vést ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji psychosociálních dovedností, pozitivního sociálního chování a zvládání zátěžových situací.

6.1.5 Ministerstvo zdravotnictví ČR

Toto ministerstvo má ve své dikci především léčbu pachatelů trestných činů, kteří trpí duševními poruchami. Pod pravomoci MZd. ČR spadá také problematika drogových závislostí.

6.2 Odbory sociálních věcí krajských a městských úřadů

Mezi další subjekty, které mají ve své kompetenci prevenci kriminality dětí a mládeže jsou jednotlivá pracoviště odboru sociálních věcí jednotlivých úřadů, která se zaměřují na zlepšení a rozšíření standardní sociální práce. Svoji působnost mají tyto odbory i v terénu, kde vykonávají preventivní činnosti sociální pracovníci, kurátoři, romští poradci apod.

Na jednotlivých městských částech v Praze jsou např. koordinátoři prevence kriminality vedeni z větší části jako protidrogoví koordinátoři. Na městském úřadě jsou také koordinátoři, kteří jsou určeni ke sladění spolupráce zainteresovaných institucí a organizací. Mají za úkol analyzovat a mapovat situaci ve svém obvodu, provádějí sběr a zpracování dat týkajících se dané problematiky.

6.3 Policie České republiky

Policie ČR je metodicky řízena MV ČR. Postupuje v souladu se zákonem ČNR č. 273/2008 Sb. o Policii ČR. V posledních letech rozšířila svoji preventivní činnost a stále vznikají nové programy. Policisté preventivní svoji činnost aplikují dlouhou dobu v různých podobách, různými způsoby, s různou intenzitou.

V oblasti preventivní práce zabezpečuje informování veřejnosti o možných způsobech ochrany před nežádoucími vlivy. Prezentace probíhá např. formou publikací, brožurek, letáků, videopořadů, výstav, besed apod. V ustanovení § 14 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR je stanoveno, že policejní útvary upozorňují orgány (především státní a obecné orgány, ale i právnické či fyzické osoby) na skutečnosti, které se dotýkají jejich činnosti a mohou vést k ohrožení nebo porušení veřejného pořádku anebo ohrožení bezpečnosti osob a majetku. (ASPI, 2015)

Po sametové revoluci se začaly vyvíjet první informační skupiny. Zpočátku vznikaly na okresních ředitelstvích, ale postupem doby se tyto skupiny začaly rozšiřovat po celé republice a dnes lze jejich zastoupení najít např. i na menších služebnách. V těchto zaběhnutých skupinách je přesně specifikována jejich činnost. Mezi nejdůležitější a nejčastější činnosti patří různé přednášky a besedy.

Policie ČR praktikuje na základních školách preventivní program s názvem Ajaxův zápisník. Jedná se o preventivní projekt, jehož hlavní myšlenkou je zvýšit právní vědomí u dětí školního věku. K tomu jim dopomáhá policejní průvodce pes Ajax, po kterém nese název i zápisník. (viz. příloha č. 1 – okruhy preventivních programů)

Tento projekt je zaměřen na žáky 1. stupně základních škol. Jeho cílem je humornou a zábavnou formou učit děti, jak předejít různým patologickým jevům, ale také se seznámit s prací policistů. Se žáky jsou probírána základní témata:

- šikana
- hazardní hry
- alkohol
- vlastní bezpečnost
- bezpečnost v silničním provozu

Obrázek 1 – Ajaxův zápisník

Témata jsou vždy volena tak, aby odpovídala rozumovým schopnostem dětí a hlavně pro ně byla srozumitelná. Tomu jsou uzpůsobeny i pomůcky, které si na přednášky do škol

policisté berou s sebou. Po příklad můžeme uvést stavěcí terč, základní dopravní značení, filmové příběhy, které zachycují reálné situace natočené dle skutečných událostí.

Všichni žáci, kteří se zúčastní besedy, dostanou Ajaxův zápisník. Tento materiál je rozdělen na 10 tematických okruhů, s kterými se pracuje po celý školní rok. Jedno téma se vždy vztahuje na jeden měsíc v roce. Malí školáci se seznámí se všemi výše uvedenými okruhy. Náplň jednotlivých okruhů je uvedena v příloze č.1 této práce.

V zápisníku jsou pro děti připraveny mimo jiné různé testy a soutěže, na jejichž základě policisté mapují, co se žáci naučili.

6.4 Městská policie hl. m. Prahy

V celé kapitole o Městské policii hl. m. Prahy budu čerpat z materiálů oddělení prevence MP Praha dostupné z internetové stránky www.mppraha.cz. (MP Praha)

Městská policie hl. m. Prahy (dále jen MP Praha) postupuje v souladu se zákonem ČNR č. 553/1991 Sb. o obecní policii. Účinnost zákona byla stanovena k 1. lednu 1992 a v květnu 1992 Zastupitelstvo hlavního města Prahy schválilo obecně závaznou vyhlášku č. 5/1992, kterou zřídilo MP Praha.

Její primárním úkolem se stalo řešení místních záležitostí veřejného pořádku, spadajících do působnosti obce. Zpočátku strážníci vykonávali hlídkovou činnost ve spolupráci s policisty ČR. V současnosti je MP hl. m. Prahy orgánem Magistrátu hl. m. Prahy. Status strážníka obecní policie, jako represivní složky samosprávy je nepřímě spojen s prevencí kriminality a sociálně patologických jevů, kdy pouhá přítomnost strážníka působí preventivně. Předpokládá se, že v místě, kde se nachází uniformovaný příslušník policie, klesá kriminalita na minimum, či v daném místě úplně zmizí.

MP Praha se poprvé s činností prevence kriminality setkala v roce 1993. Jednalo se ale pouze o náhodné aktivity. Postupem času však začal sílit tlak ze strany veřejnosti a školských pracovníků na zavedení cíleného preventivního systému. Koncem roku 1998 bylo přeřazeno několik pracovníků MP Praha do skupiny, která se orientovala na prevenci. Úkolem této skupiny bylo vypracovat komplexní strategii prevence kriminality.

Vznik samotného oddělení prevence kriminality MP Praha se datuje k 1. lednu 2000, kdy byly do praxe zavedeny 3 okruhy tematicky zaměřených preventivních programů:

- BESIP pro 1. stupeň základních škol
- Zásady bezpečného chování pro seniory
- Zásady bezpečného chování pro žáky 1. stupně základních škol

Bylo ovšem potřeba rozšířit preventivní činnost i na další skupiny obyvatelstva. Oddělení prevence se postupně rozrůstalo o další kolegy a podle plánu začaly vznikat další preventivní programy. V roce 2002 byla činnost útvaru rozdělena na jednotlivé sekce, dle cílových skupin, pro které jsou preventivní programy realizovány:

- děti navštěvující mateřské školy
- žáci 1. stupně základních škol
- žáci 2. stupně základních škol
- žáci středních škol
- senioři a zdravotně postižení spoluobčané
- široká veřejnost

Všechny preventivní programy na sebe vzájemně navazují a prolínají se. Programy jsou neustále přizpůsobovány aktuálním potřebám a novým poznatkům ve společnosti.

Obrázek 2 – Materiály MP Praha pro ZŠ – ukázka

Na přednáškách je použita i moderní technologie - interaktivní tabule. Pracovníci oddělení prevence nabízejí rozmanitý preventivně výchovný program, který obnáší nejen informační a osvětovou činnost ve školských zařízeních, ale MP Praha nezapomíná ani na děti s různým handicapem, které se často stávají oběťmi násilného jednání. Preventisté proto navštěvují sluchově i zrakově postiženou mládež a v rámci svých aktivit nezapomínají ani na stejně postiženou část dospělé populace.

6.4.1 Preventivní programy pro základní školy – skupina bezpečného chování

a) 1. třída ZŠ - Malý Pét'a sám doma

Žáci se pomocí vyprávěného příběhu malého hocha naučí zásadám, jak se správně chovat, pokud jsou samy doma.

b) 2. třída ZŠ – Sám venku

Při názorných ukázkách se děti naučí, jak se chovat, pokud se dostanou do kontaktu s cizí osobou, pokud jsou venku samotné.

d) 3. třída ZŠ – nebezpečné situace

Při praktickém cvičení si žáci pomocí scének mohou prožít situace, se kterými se mohou v běžném životě setkat (napadení cizím psem, použitá injekční stříkačka, kontakt s cizí osobou...).

e) 4. třída ZŠ – procvičování znalostí

Na základě získaných vědomostí z předchozích přednášek, které jsou ověřeny formou testu nebo vzájemnou komunikací se vyhodnocují zapomenutá a nejasná témata a ta strážníci s dětmi opakují.

f) 5. třída ZŠ – bezpečné chování v elektronickém světě I.

Žáci jsou upozorněni na základní nebezpečí, která jim hrozí při elektronické komunikaci (chat, internet, mobil). Jsou vysvětlena rizika on-line her, komunikace na sociálních sítích (Twitter, Facebook, Viber) a rizika při zpřístupnění osobních dat ostatním lidem. Součástí tohoto programu je i školení, jak si vytvořit bezpečná a neprolomitelná hesla.

g) 6. třída ZŠ – bezpečné chování v elektronickém světě II.

Jsou probrána rizika, když uživatel nedodrží zásady správného chování a vystaví se tak nebezpečné situaci. Žáci jsou obeznámeni s problematikou řetězových zpráv a sdílení a stahování dat podléhajících autorskému zákonu.

h) 7. třída ZŠ – Kyberšikana

Dalším tématem je umění rozeznat potenciální nebezpečí při umístování fotek a videí na internet nebo při jiném zpřístupnění ostatním lidem. Je zde vysvětleno, jak se vyhnout krádeži identity či jak se bránit kyberšikaně.

i) 8. třída ZŠ – autorská práva a internet

Tento program seznámí žáky s právním minimem v oblasti autorského, trestního a přestupkového práva.

j) 9. třída ZŠ – bezpečné dospívání a jak se nestát obětí znásilnění

Toto téma je rozděleno do dvou přednášek. V úvodní přednášce je představeno právní minimum. Žákům je vysvětlen pojem trestní odpovědnost, která je spjata s věkovou hranicí 15 let, tedy se dětí v 9. třídě bezprostředně týká. Cílem přednášky je upozornit na rizika spojená právě s dospíváním a vztahovou problematikou. Na základě skutečných příběhů mohou žáci rozpoznat rozdíly mezi pohlavním zneužitím a znásilněním. Jsou seznámeni i s pojmem partnerské násilí, jeho formami, specifikací a charakterem násilných a ohrožených osob.

Při druhé přednášce se navozují a dopodrobna rozebírají situace, při kterých dětem hrozí nebezpečí, že by se mohly potencionálně stát obětí znásilnění. Především se jedná o pozdní návraty domů, návštěvy diskoték a klubů, náhodné známosti, opuštěná místa apod.

Na tato témata navazuje i program pro rodiče – Bezpečné chování v elektronickém světě. V dnešní době se na každém kroku setkáváme s cizími slovy a pojmy, které nás obklopují. Domnívám se, že i rodiče by měli držet krok se svými dětmi a rozvíjet své vědomosti týkající se moderního světa, aby byli sami schopni dětem tyto pojmy správně vysvětlit, případně je upozornit na rizika spojená např. s používáním výpočetní techniky.

6.4.2 Preventivní programy pro základní školy – skupina BESIP

a) 1. a 2. ročník ZŠ – povinnosti chodce v silničním provozu

Zde se vychází se základních pojmů „chodník“, po jaké straně chodníku chodíme, jak bychom se měli chovat, co na chodník nepatří, světelné signály pro chodce na semaforech, jak se správně rozhlédnout. Zde se děti učí základům, které jsou nezbytné pro bezpečný pohyb v silničním provozu.

b) 3. ročník ZŠ – pohyb a chování v silničním provozu

Toto téma navazuje na předchozí a využívá již získané vědomosti. Učí žáky správnému pohybu chodců a cyklistů v silničním provozu, základnímu rozlišení dopravních značek, skupiny svislých a vodorovných dopravních značek a dopravních značek pro chodce a cyklisty.

d) 4. ročník ZŠ – povinnosti cyklisty v silničním provozu

V tomto tematickém celku jsou žáci seznámeni s vybavením jízdního kola, ochrannými pomůckami jako je cyklistická přilba, reflexní označení na oblečení, s jízdou na pozemní komunikaci a povinnostmi cyklisty v provozu na pozemních komunikacích.

e) 5. ročník ZŠ – výchozí pravidla pohybu na pozemních komunikacích

Rozšíření dalších vědomostí o jízdu na kole na pozemní komunikaci, ohleduplné a bezpečné chování cyklisty v provozu a řešení dopravních situací. (materiály prevence MP Praha)

6.4.3 Preventivní programy pro základní školy – ochrana osob a majetku

a) Bezpečný kontakt se psy

Cílem programu je seznámit děti se zásadami bezpečného chování při kontaktu se psy.

b) Bezpečně v každém ročním období

Cílem tohoto programu je seznámit žáky s nebezpečnými situacemi a riziky úrazů při jejich pohybu v přírodě. Stěžejním bodem je předcházení úrazů, tedy naučit děti chovat se takovým způsobem, aby k úrazu nedošlo. Nebezpečné situace a úrazy jsou rozděleny do čtyř ročních období (zejména dle sportovních aktivit dětí – např. lyžování, bruslení,

plavání, hra s míčem atd.). Pracuje se zde s obrázkovými kartičkami, kvíz „Pravda nebo lež?“

c) Bezpečně v dětském kolektivu

Při této přednášce se lektor zaměřuje na vztahovou problematiku v dětských kolektivech. Jsou zde vysvětleny pojmy šikana a násilí na školách, pravidla slušného chování, etika, všímavost ke svému okolí, pomoc druhým, empatie apod.

d) Malý kriminalista

Cílem tohoto programu je zvýšit informovanost žáků o stavu kriminality na území hl. m. Prahy. Vést děti ke všímavosti a sledování svého okolí a jaké informace jsou důležité pro policii. Děti se např. učí, jak správně popsat osobu. Za pomoci názorných pomůcek je vysvětlen postup při popisu pachatele a na jaké prvky se zaměřit.

e) Jak si nenechat ublížit I, II, III

Cílem těchto besed je zvyšovat samostatnost a pocit osobního bezpečí v situacích, kdy se dítě pohybuje samostatně a není v doprovodu dospělé osoby. Pro doplnění je použit dokument „Seznam se bezpečně“.

f) Mimořádné události

Program seznamuje žáky se situacemi, které ohrožují především život a zdraví, ale i majetek, a které přichází nezávisle na jejich jednání. Cílem je naučit žáky, jak se správně zachovat při mimořádných událostech (povodeň, evakuace, varovné signály, zásady při opuštění bytu atd.).

6.4.4 Preventivní programy pro základní školy – první pomoc a požární prevence

Témata týkající se první pomoci a požární prevence jsou pro 1. a 2. stupeň ZŠ a SŠ vytvářena cíleně, vždy se zaměřením na konkrétní věkovou skupinu. Přednáškám předchází rozhovor s preventistou nebo výchovným poradcem školy, případně s jinou kompetentní osobou. Cílem tohoto rozhovoru je zjištění daných problémů dané školy, příp. třídy.

Zdravotní výchova je směřována k základům první pomoci. Na 1. stupni základních škol se trénuje dovednost zajistit a přivolat pomoc ke zraněnému. Děti se učí, jak komunikovat na lince tísňového volání, jak ošetřit drobná zranění jako jsou krvácení z nosu, mdloby, lehké

popáleniny a naučí se pracovat s obinadlem. Na 2. stupni ZŠ se navazuje na již získané dovednosti a jsou rozšířeny o další znalosti a dovednosti při zjišťování stavu zraněného.

Požární prevence na ZŠ je zaměřena na základní rozdělení hasičských sborů v ČR, co patří k výstroji hasiče, rozdíl mezi ohněm a požárem a jak s nimi zacházet. Není zapomenuto ani na pojem integrovaný záchranný systém – jeho základní a ostatní složky. Seznámení s legislativou na úseku požární ochrany. Na SŠ se opět naváže na již zakotvené vědomosti a je vysvětleno bezpečné chování při vzniku požáru, evakuace osob, správné hašení a další kroky ke správnému zvládnutí situace.

6.4.5 Preventivní programy pro základní školy – sociálně patologické jevy

Od 5. do 9. třídy ZŠ jsou dále žáci seznamováni s tématy:

- a) drogy (tabákové výrobky, alkohol, léky, zneužití omamných a psychotropních látek)
- b) šikana a násilí v dětských kolektivech
- c) kriminalita dětí (jednání, odpovědnost, následek)
- d) základy právního vědomí (pochopení důležitých právních norem a umět si poradit nebo pomoci v nejrůznějších krizových situacích. Cílem je však těmto situacím předcházet.

6.4.6 Programy pro SŠ a odborná učiliště

Na programy pro základní školy navazují programy pro středoškoláky. Rovněž jsou děleny na sekce:

- a) Listina základních práv a svobod (jaká jsou práva a povinnosti v praxi)
- b) šikana, mobbing a bossing (problematika vztahů v kolektivech)
- c) kriminalita mladistvých (jednání, odpovědnost, sankce)
- d) právní vědomí (práva, zákony, policie, justice)

Tato sekce může být, podle potřeb a přání jednotlivých škol, rozšířena ještě o další preventivní programy:

- e) omamné a psychotropní látky (z pohledu policie a zákona)
- f) sociálně patologické jevy (nebezpečnost, vývoj a přehled)
- g) bezpečí dívek a žen v Praze – (z pohledu, jak předcházet rizikovým situacím)
- h) sebeobrana z pohledu zákona - určeno chlapcům (nutná obrana, krajní nouze)
- i) právní aspekty dopravní nehody
- j) divácké násilí a extremismus v ČR

7 Praktická část – šetření mezi žáky základních škol

Dále budou následovat kapitoly praktické části mé bakalářské práce. Provedla jsem dotazníkové šetření zaměřené na prevenci kriminality dětí a mládeže na prvním stupni základních škol.

Cílem mého dotazníkového šetření bylo zjistit, zda dlouhodobé preventivní působení je v pražských základních školách účinné. Jakou odezvu mají dlouhodobé preventivní projekty na obeznámenost žáků I. stupně základních škol v hlavním městě Praze v oblasti prevence kriminality a nebezpečnost sociálně patologických jevů. Zda tyto preventivní programy naučily žáky dodržovat základní pravidla bezpečného chování.

Chtěla jsem ověřit předpoklad, že dlouholetá působnost v oblasti prevence mezi žáky má vliv na další vývoj dítěte v oblasti vědomostí, dovedností a návyků při dodržování zásad bezpečného chování i v oblasti informovanosti o sociálně patologických jevech.

Chtěla bych potvrdit, že žáci, kteří se pravidelně účastní preventivních programů, dosahují lepších znalostí a výsledků v oblasti prevence kriminality a rozvíjení zásad bezpečného chování, než ti žáci, u kterých žádné preventivní aktivity nebyly realizovány.

Důležitá je i oblast volnočasových aktivit, proto jsem zjišťovala, jak cílové skupiny tráví svůj volný čas.

7.1 Charakteristika statistického souboru

Cílovou skupinou (dotazníkovým vzorkem) jsou žáci pátých tříd vybraných základních škol na území hlavního města Prahy. Byly vybrány konkrétně dvě základní školy – ŽS Tusarova Praha 7 Holešovice a ZŠ Sázavská Praha 2 Vinohrady. Tyto školy byly vybrány proto, že ZŠ Sázavská spolupracuje s úseky prevence MP Praha a dalšími organizacemi, které pořádají různá školení pro žáky na téma prevence. Druhá škola naopak s žádnou podobnou organizací nespolečně pracuje a své žáky školí jen v rámci vzdělávacího programu v předmětu občanské nauky.

Mezi žáky bylo rozdáno 120 dotazníků, z nichž se vrátilo 104 vyplněných. Tyto dotazníky jsem roztrídila podle škol, pohlaví. Dále jsem vyřadila ty žáky, kteří navštěvují kroužky, které je možné jejich zaměřením spojit s případnými preventivními školeními – skaut apod. Ze zbývajících dotazníků jsem vybrala ze skupiny dětí pod vlivem preventivních programů

náhodně 10 chlapců a 10 dívek a stejně náhodně bylo vybráno 10 dívek a 10 chlapců ze skupiny dětí, které se neúčastní žádných preventivních programů nad rámec školního vzdělávacího programu. Tím jsem dosáhla srovnatelnosti obou skupin pro potřeby dotazníkového šetření.

Samotné šetření proběhlo v listopadu 2014. Průměrný věk dotazovaných je 10 – 12 let. Všem zúčastněným byl předložen dotazník s deseti otázkami.

V roce 2014/2015 dle odboru školství, mládeže a sportu Magistrátu hlavního města Prahy je v Praze 253 základních škol s 3824 třídami, průměrný počet žáků na třídu činí 20,2. (Odbor školství, mládeže a sportu MHMP, 2015, online)

7.2 Metody

Ke zjištění potřebných dat jsem použila metodu dotazování. Nejprve bylo důležité odpovědět si na otázky Kdo?, Co?, Kdy?, Kde?, Jak? a Proč?. (Metody a techniky výzkumu, 2015, online) Tyto otázky pomohly charakterizovat statistický soubor.

Celé šetření proběhlo ve fázích. (Výzkumné metody, 2015, online) Dotazování probíhalo v rámci výuky, aby žáci nebyli vystaveni neznámému prostředí. Žáci byli nejprve **adaptováni** – byl jim vysvětlen cíl dotazování, jakým způsobem mají odpovídat (písemně, samostatně apod.), byli informováni o časovém limitu pro vyplňování dotazníku (do konce vyučovací hodiny). Cílem této fáze bylo také vzbudit zájem žáků o účast ve výzkumu, motivovat je a usnadnit jim vyplňování dotazníku.

V rámci **kontaktu** byli žáci krátce uvedeni do problematiky. Otázky byly zvoleny otevřené tak, aby žáci skutečně ukázali své znalosti, zkušenosti a měli dostatečný prostor pro vyjádření svých postojů. V případě uzavřených otázek by hrozilo ovlivnění odpovědí náhodným výběrem správných variant, čemuž měly právě otevřené otázky zabránit.

Fáze **dosazení vytčeného cíle** byla naplněna získáním základních informací. Žáci dotazníky odevzdávali postupně tak, jak byli s jejich vyplňováním hotovi. Po odevzdání všech dotazníků byla žákům dána možnost zeptat se na cokoli, co je v rámci problematiky prevence zajímavé. Na **závěr dotazování** měli tedy žáci možnost ještě se k otázkám vyjádřit a o problematice diskutovat.

V dotazníku bylo několik úvodních funkcionálních otázek – věk, pohlaví, které sloužily pouze pro potřeby třídění a zpracování získaných dat. Následovalo 10 otevřených obsahových otázek, které již byly zaměřeny na oblast prevence a volného času respondenta.

7.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Jak již bylo zmíněno výše, rozdělení žáků účastnících se preventivních programů a žáků, kteří se těchto programů neúčastní, bylo přesně napůl, tedy 20 žáků v každé skupině. Stejně tak byl v souboru žáků stejný počet dívek a chlapců, rovněž po 20. Pro úplnost uvádím v grafu ještě rozdělení dětí podle věku.

Graf 1

Graf 2

V celém statistickém souboru bylo ve věku 10 let 17 dotazovaných, což činí 42,5% všech respondentů, 13 dotazovaných bylo 11letých, což činí 32,5% a ve věku 12 let odpovídalo 10 dotazovaných, což činí 25% všech žáků ve vybraném vzorku.

Otázka č. 1: *Doplň telefonní čísla tísňových linek integrovaného záchranného systému, které poskytují pomoc?*

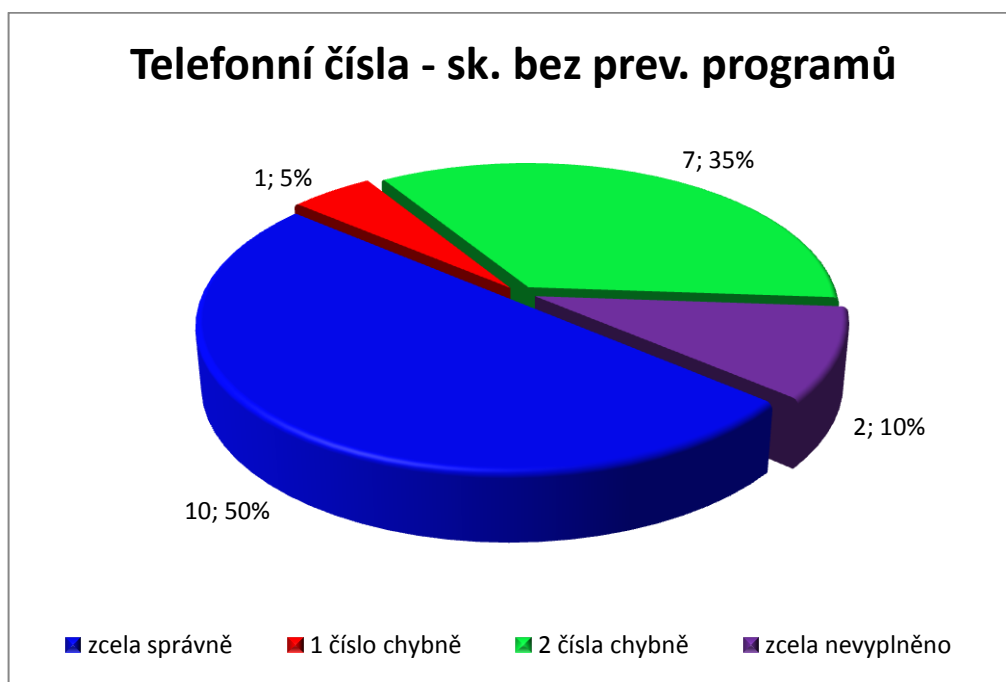
Tato otázka měla ukázat, jestli žáci znají čísla tísňových linek Hasičského záchranného sboru, Rychlé záchranné služby, Policie ČR, Městské policie hl. m. Prahy a jednotnou evropskou linku tísňového volání 112. Jednotlivé složky záchranného systému byly v dotazníku vypsány, žáci pouze doplňovali čísla.

Jak je z grafu č. 3 patrné, skupina prevence chybovala jen v šesti případech, kdy žáci pětkrát uvedli chybně jednotné evropské číslo tísňového volání a jednou toto číslo úplně chybělo. Nejčastěji bylo uvedeno číslo 122 místo správného čísla 112. Všechna ostatní telefonní čísla uvedla tato skupina správně, tzn. 14 žáků dopnilo správně a 6 žáků částečně správně. Předpokládám, že tyto žáci by volali některou z linek jednotlivých složek, nikoli linku 112.

Graf č. 4 informuje, jak na tuto otázku odpovídala skupina žáků bez vlivu preventivních programů (skupina neprevence). Správně odpovědělo pouze 10 žáků. Jeden měl správně čísla složek, ale chyboval v evropské lince tísňového volání. 7 žáků mělo chybu ve dvou telefonních číslech. Tito respondenti chybovali nejčastěji v číslech na policii, ale velké problémy činilo také číslo jednotného evropského tísňového volání. Dva žáci dokonce nechali tuto otázku zcela nezodpovězenou.

Graf 3

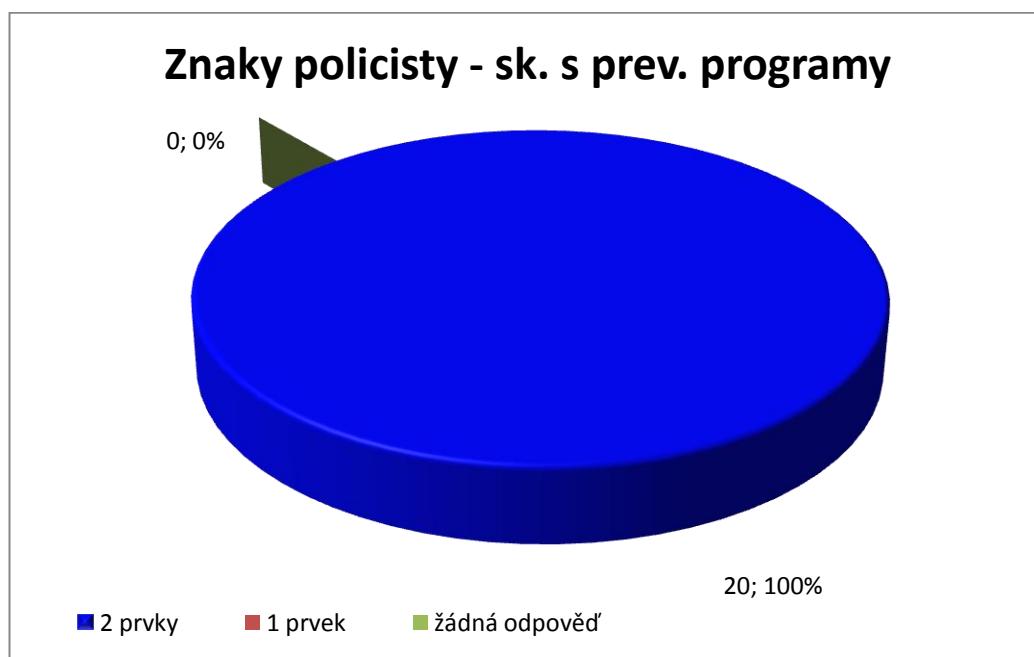
Graf 4

Otázka č. 2: *Jakým způsobem prokazuje policista, strážník svoji příslušnost k policii? Napiš alespoň dva znaky, jak dokáže, že je pravý policista, strážník.*

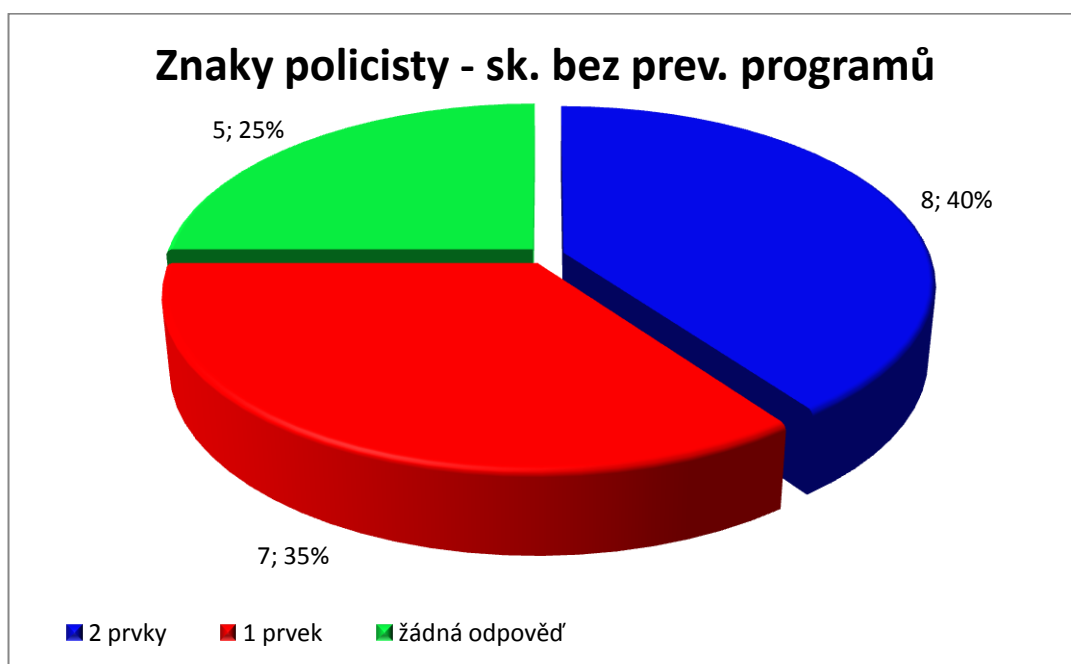
Tato otázka byla zaměřena na povědomí žáků o faktu, že i policista by se měl prokázat určitými znaky, aby prokázal svou příslušnost k policejnímu sboru. Veřejnost by měla tyto znaky znát, aby byla minimalizována možnost kriminální činnosti falešných policistů. V minulosti se již vyskytly případy, kdy např. řidiči platili pokuty falešným policistům apod.

Žáci, kteří se zúčastňují preventivních programů, neměli s touto otázkou v dotazníku větší problémy. Dle grafu č. 5 správně odpovědělo všech 20 žáků. Všichni si vzpomněli na uniformu a odznak. Jeden žák si dokonce vzpomněl, že strážník Městské policie má mít ještě nášivku na rukávu, která ukazuje, kam je místně příslušný (obec, město).

Skupina neprevence v 8 případech odpověděla správně. 5 žáků z této skupiny nevedlo žádnou odpověď a 7 žáků si vzpomnělo pouze na jeden prvek, většinou na odznak. (graf č. 6)

Graf 5

Graf 6

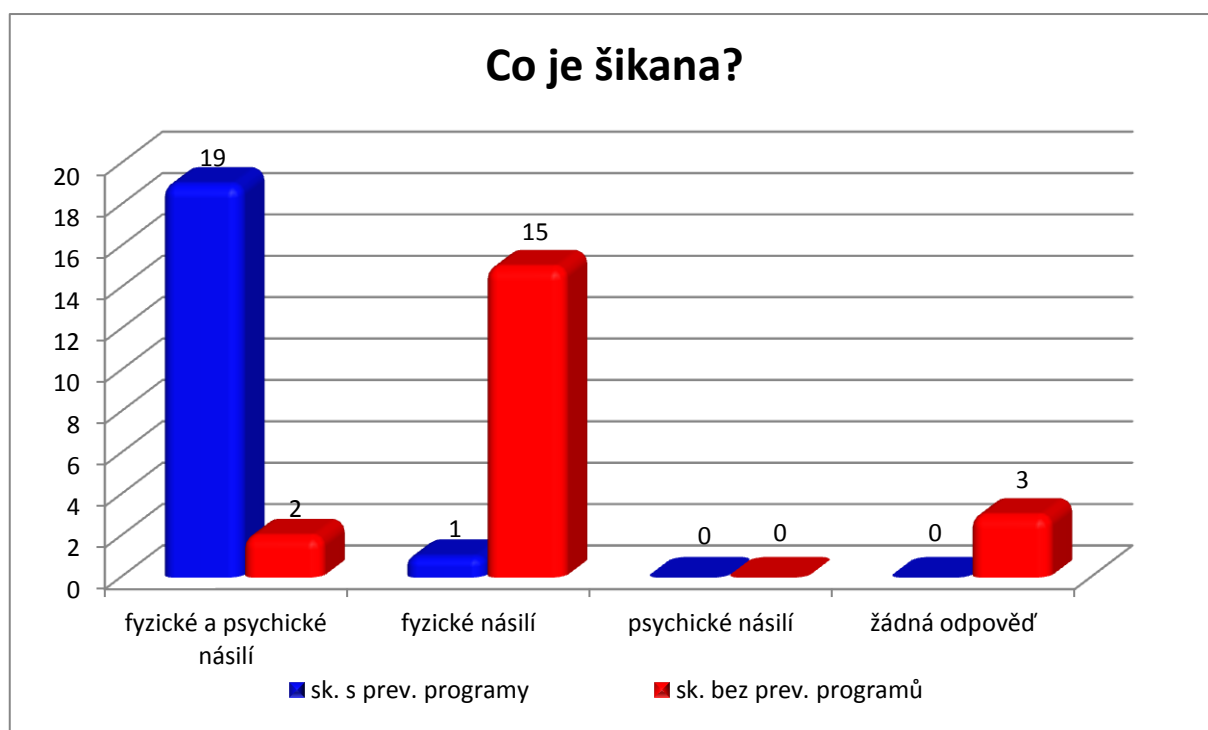
Otázka č. 3: *Co si představíš pod slovem šikana. Která činnost ho nejlépe vystihuje?*

Otázka č. 3 byla zaměřena na povědomí žáků o šikaně. Konkrétně bylo cílem zjistit, jestli jsou děti schopné rozpoznat šikanu. Společně s dalšími otázkami (4 a 5) měla ukázat, jak děti na šikanu reagují, a to ať se týká jich samotných nebo někoho v jejich okolí.

Skupina dětí, které se účastní preventivních programů, neměla s odpovědí na tuto otázku žádné problémy. Žáci si vzpomněli nejen na fyzické týrání, ale psychické týrání označili správně rovněž za šikanu. Jako příklady odpovědí v dotazníku lze uvést typicky fyzické násilí – bití. Jeden žák dokonce odpověděl, že se jedná o bití, které může skončit i zabitím. Jako příklad psychického násilí děti uváděly např. vyhrožování, nadávky, ale také neschválená přezdívka.

Skupina bez vlivu preventivních programů měla s odpovědí menší problém. Většina respondentů sice na otázku odpověděla, ale převažovala odpověď pouze fyzické násilí. 3 žáci z této skupiny na otázku neodpověděli vůbec. Mezi typické příklady zařadili žáci této skupiny např. krádeže svačin, či peněz, úmyslné ubližování (bití). Jeden ze žáků také jako příklad popsal situaci, kdy např. celá třída ubližuje jedinci.

Je tedy z grafu č. 7 patrné, že děti ze skupiny prevence vnímají šikanu více zeširoka a považují za ni i psychický teror, zatímco děti ze skupiny neprevence si na psychickou stránku ve většině případů nevzpomněli.

Graf 7

Otázka č. 4: *Jak si myslíš, že se šikana trestá? Jak bys jí trestal/a Ty?*

Tato otázka měla ukázat, jaké mají děti povědomí o trestech, které mohou postihnout lidi, kteří někoho šikají. Ve školách se ale často šikana trestá různě, tedy různé školy k trestu přistupují jinak, je těžké určit, jaká odpověď je správná. Cílem této otázky proto bylo spíše srovnat vnímání hrozících trestů za šikany z pohledu žáků v obou skupinách.

Většina dětí ve skupině prevence odpověděla, že za šikany hrozí snížená známka z chování na vysvědčení. Většina žáků také zmínila jako součást řešení šikany nahlášení šikanujících na odbor sociálních věcí. Několik žáků se také domnívá, že pokud někoho šiká dítě, hrozí za toto jeho chování postih i jeho rodičům. Jedno z dětí by šikany trestalo v duchu „oko za oko“.

Skupina žáků ze školy bez preventivních programů volila ve většině případů mírnější tresty. Často se objevovaly varianty zůstat po škole, domluva učitelů a rodičů, jedno z dětí navrhlo jako adekvátní trest veřejně-prospěšné práce (týden pomáhat lidem). Alarmující ovšem je, že 4 žáci z této skupiny nedokázali na tuto otázku vůbec odpovědět.

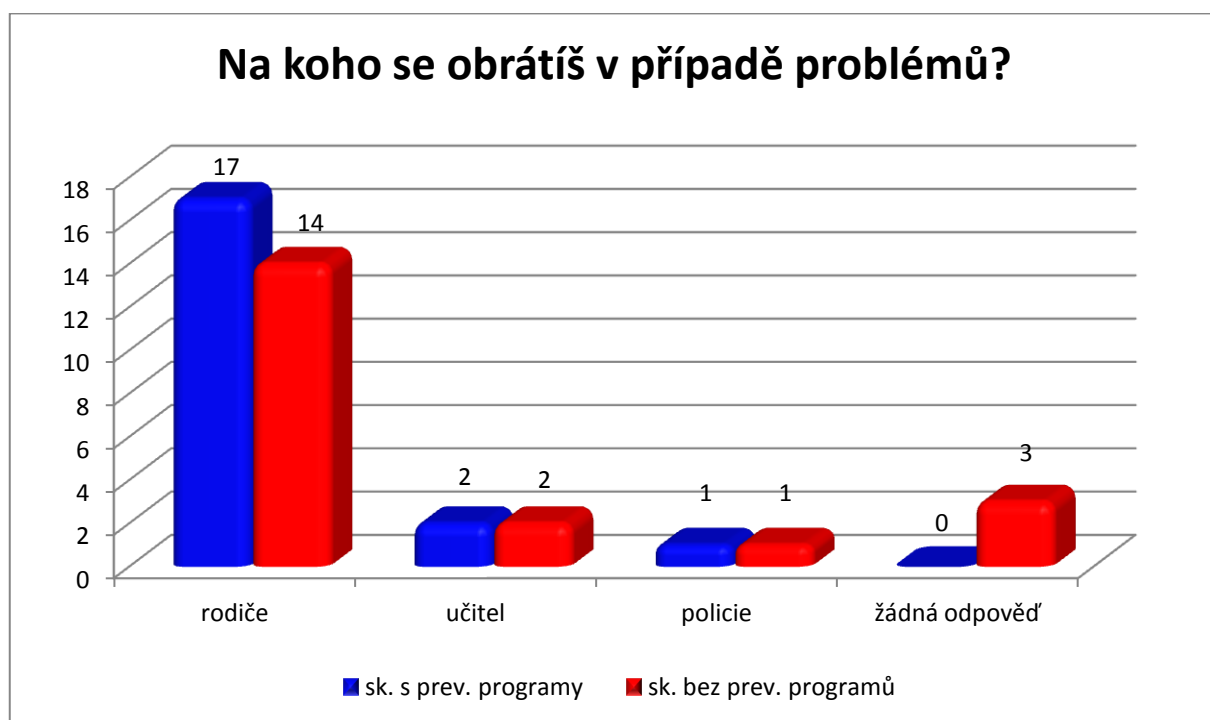
Pro srovnání přístupu k řešení šikany v obou školách jsem se dotazovala na řešení této problematiky i učitelů. Přístup na obou školách je stejný. Šikana se naštěstí vyskytuje pouze zcela výjimečně. V obou školách záleží na rozsahu šikany. Ale v každém případě se řeší s agresorem, s rodiči, výchovným poradcem nebo metodikem prevence, vedením školy atd. V případě podezření na spáchání trestného činu se kontaktuje Policie ČR.

Otázka č. 5: *Pokud by Ti někdo ubližoval nebo sis s něčím nevěděl rady, na koho by ses obrátil, kdo Ti pomůže?*

Tato otázka byla zaměřena na důvěru dětí svěřit se některému z dospělých. Skupina žáků s pravidelnými preventivními programy by se obracela nejčastěji na své rodiče (17 žáků), 2 žáci by v případě potřeby oslovili učitele a 1 žák by oslovil přímo policistu.

Skupina neprevence se od první příliš neliší. Nejvíce respondentů (14) osloví své rodiče, 2 žáci požádají o pomoc učitele, stejně jako v 1. skupině by žák oslovil přímo policistu. Co je znepokojující, dokonce 3 žáci by se nikomu nesvěřili a svůj problém si nechali pro sebe. Jeden z těchto žáků dokonce napsal, že by utekl na nějaké místo, kde je bezpečno.

V obou skupinách se vedle uvedených odpovědí objevili i další možnosti, např. svěří se rodičům a kamarádovi, nebo rodičům a někomu staršímu 18 let. Nikdo z dotazovaných si např. nevzpomněl na různé linky důvěry apod.

Graf 8

Otázka č. 6: *Pokud potkáš na ulici cizího člověka, který ti bude nabízet sladkosti, cigarety, hračky apod., jak se zachováš?*

S touto otázkou neměla problém ani jedna skupina žáků. Je evidentní, že chování v případě, kdy dítěti něco nabízí cizí dospělý, je dětem vštěpováno od dětství nejen rodiči, ale i pedagogy ve školkách a školách.

Většina žáků podle očekávání odpověděla, že by se s cizím člověkem nebavila a snažila by se co nejdříve utéct.

Tato otázka měla poukázat na to, že ačkoli děti nepodstupují různé preventivní programy, existují určitá schémata chování, která mají děti vžitá z domova, nebo ze školy. Jedním z těchto schémat je právě chování v případě, že dítě osloví někdo cizí, případně mu něco nabízí. Dalším příkladem těchto schémat je např. neotvírat cizím lidem apod.

Otázka č. 7: *Máš kamarády, kteří plánují nejit do školy. Myslíš, že se něčeho dopustí? Co tím sobě nebo někomu jinému způsobí? Jaký následek (trest) to bude mít?*

Tato otázka byla do dotazníku zařazena, aby odhalila, jak se děti zachovají v případě, kdy se prohřešku dopouští jejich kamarád. Cílem bylo zjistit, jestli jsou děti schopné rozpoznat nebezpečnost konkrétního chování – záškoláctví. Dále jsem chtěla zjistit, jestli jsou žáci schopni vidět důsledky takového chování, případně konkrétně záškoláctví jejich kamaráda zabránit.

Ani v jedné skupině se nenašel nikdo, kdo by do odpovědi přímo napsal, že by spolužáka nahlásil někomu z dospělých (učiteli, rodičům). Ve skupině prevence 2 žáci odpověděli, že by se do celé situace nepletli. Tato odpověď se ve skupině neprevence objevila dokonce čtyřikrát.

Ve skupině prevence si žáci ve většině případů uvědomili, že se jejich kamarád dopustí nedodržení školní docházky, která je povinná. Jeden respondent nenapsal žádnou odpověď a jeden si myslí, že se jeho kamarád ničeho nedopustí.

Na otázku, jaký trest bude následovat, byla odpovědí např. snížená známka z chování, polepšovna nebo trest od rodičů.

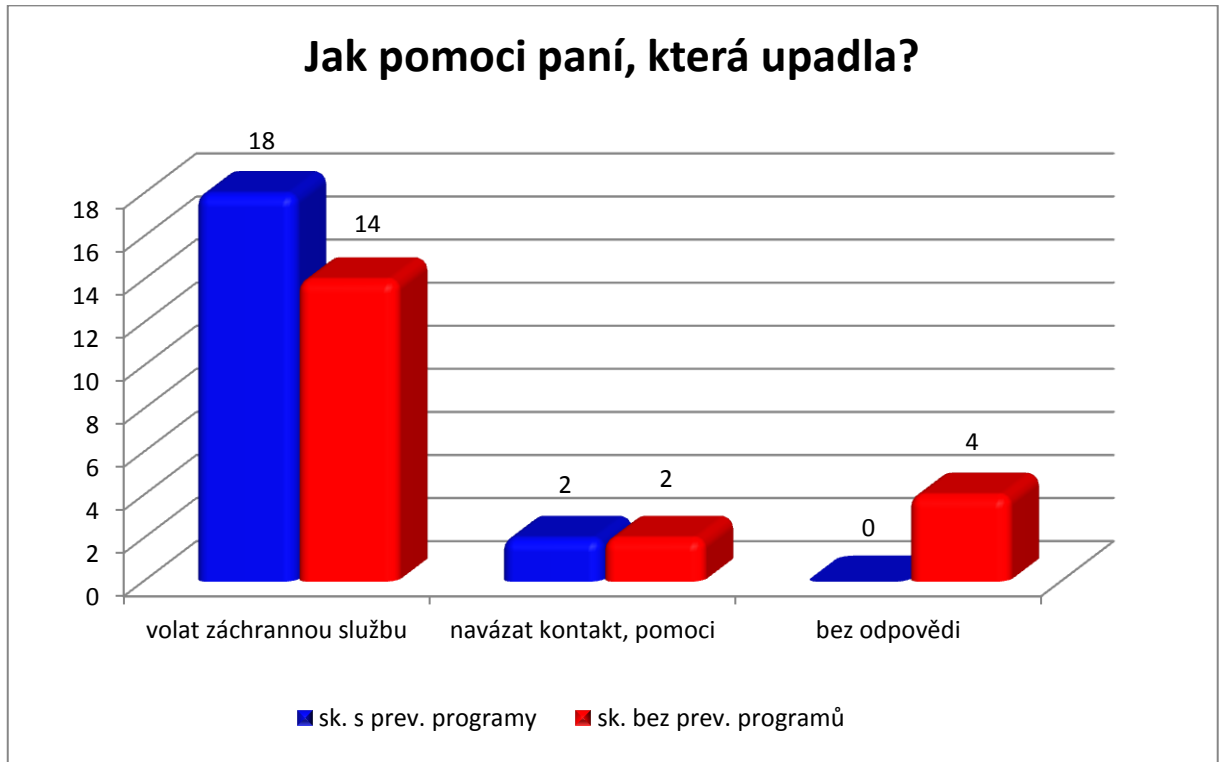
Ve skupině neprevence zůstalo hned sedm dotazníků v této otázce nezodpovězených. 9 žáků si je vědomo, že se jejich kamarád dopouští nedovoleného chování. Za adekvátní trest považují 3 žáci sníženou známku z chování, 4 žáci by spolužáka nechali po škole, jeden ze žáků by čekal trest od ředitele nebo od rodičů a jeden ze žáků by za odpovídající považoval dokonce vyhození ze školy.

Otázka č. 8: *Uvidíš upadnout starou paní, která se zranila. Dokázal/a bys jí pomoci? Jak?*

Otázka č. 8 byla zaměřena na reakci dětí v případě, že by bylo třeba poskytnout někomu první pomoc. Cílem bylo zjistit, na koho se žáci obrátí a jestli si případně věří, že by dokázali poskytnout první pomoc sami.

18 žáků ze skupiny prevence by v první řadě zavolalo záchrannou službu a 2 žáci by nejprve přistoupili ke zraněné a snažili se ji oslovit, zjistit, co se stalo a pomoci vstát.

Ve druhé skupině by rovněž většina dětí volala záchrannou službu (14 respondentů), rovněž 2 žáci odpověděli, že by se snažili navázat komunikaci se zraněnou a pomohli jí vstát. Alarmující ovšem je, že 4 žáci ze skupiny bez prevence nebyli schopni odpovědět vůbec.

Graf 9

Otázka č. 9: *Pojem droga znáš. Napiš co to je a jak může ublížit tomu, kdo ji užívá?*

Spousta škol se zaměřuje v rámci prevence patologického chování především na problematiku drog. Tato otázka má odhalit, jaké povědomí o drogové problematice mají žáci pátých tříd základních škol.

Ve skupině prevence se 18 respondentů shodlo, že se jedná o nebezpečnou a návykovou látku, která uživateli ublíží a může způsobit smrt. 1 žák odpověděl, že může po požití drogy umřít a být ve virtuálním světě. 1 respondent uvedl jako drogu kokain, která poškozujeničí plíce, nosní přepážku, ale ostatní drogy nejmenoval.

Skupina neprevence odpovídala oproti první skupině nejistě. Sedm respondentů uvedlo, že uživatel drogy může zemřít. 4 respondenti neuvedli žádnou odpověď. Zbylé odpovědi byly většinou konkrétní příklady drog, ale jen v několika případech žáci dále rozvedli, co může

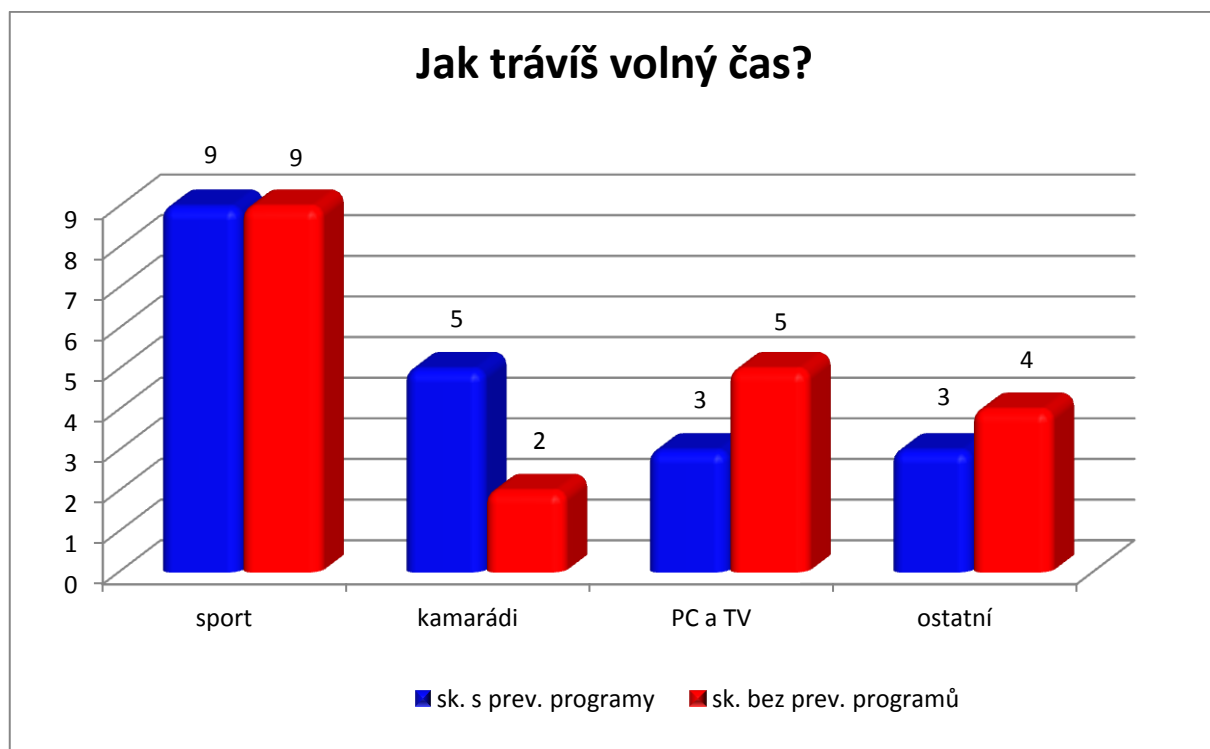
požití omamných látek způsobit. Pro příklad uvádím některé odpovědi: droga je injekce a užívají jí pubertáči; je to tobolka s práškem; cigareta, která způsobí ochromení dechu.

Otázka č. 10: *Jak trávíš volný čas, jaké máš koníčky?*

Tato otázka byla v dotazníku proto, aby ukázala, jaké činnosti děti považují za koníčky. Ve většině případů převládaly v dotaznících sportovní kroužky. V těsném závěsu ale následoval volný čas trávený u počítače, nebo televize. Velkou skupinou odpovědí byl čas trávený s kamarády. Naopak jen jeden respondent tráví svůj volný čas čtením, jeden chodí na keramiku a jeden žák dokonce považuje za koníček pomoc rodičům.

Zajímavé je, že téměř žádné z dětí nevedlo více zájmů. Většinou mají jen jeden kroužek, pokud vůbec nějaký navštěvují a dalším zájmem je např. hudba. Děti také nijak nerozváděly, jaké aktivity dělají ve volném čase na počítači, zda se jedná o hry, nebo o sociální sítě, sledování videí apod.

Hlavní zaměření sportovních aktivit byl tanec, koně a v jednom případě dokonce rybaření.

Graf 10

8 Závěr

Kriminalita dětí a mládeže je závažný sociální problém, kterému bychom měli všichni věnovat patřičnou pozornost. Společnost vynakládá velké úsilí, aby předešla páchání trestné činnosti dětmi a mládeží. Zcela nenahraditelnou a nezastupitelnou roli má rodina, jejíž působení nemohou nahradit žádné preventivní programy. Je třeba brát v potaz, že rodina je první společenská jednotka, se kterou se dítě setkává. Zde jedinec získává první návyky a seznamuje se se společenskými normami a hodnotami.

Člověk se ale ve svém životě dostává do interakcí s dalšími sociálními skupinami, které na něj mají významný vliv. Toho využívají různé instituce a organizace, které se zabývají preventivní činností. Má bakalářská práce je zaměřena na preventivní činnosti určené především dětem a mladistvým.

Celá práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Hlavním cílem teoretické části je charakterizovat pojmy jako prevence, delikvence, kriminalita a mladistvý. Bohužel jak vyplývá z citovaných zdrojů, dnešní mládež je v páchání trestné činnosti stále agresivnější a trestná činnost nezletilých pachatelů je čím dál častější. O to větší důraz je tedy třeba dbát právě na prevenci kriminality dětí a mládeže.

Jedním z cílů mé bakalářské práce bylo základní seznámení s problematikou prevence kriminality dětí a mládeže, zaměřené na město Prahu. Součástí teoretické části proto byl přehled preventivních programů realizovaných Policíí ČR a především Městskou policií hl. m. Prahy.

Protože preventisté čerpají ze svých zkušeností při výkonu služby, mohou programy prevence kriminality pružně přizpůsobit aktuálním požadavkům a potřebám společnosti s přihlédnutím k současným trendům. Programy jsou samozřejmě zaměřeny na různé cílové skupiny (děti, postižení spoluobčané, senioři apod.).

Důležité je, že díky preventivním programům nevnímá veřejnost především policejní složky pouze jako represivní, ale např. děti si po absolvování preventivních programů uvědomují, že se na policii mohou obrátit i v případě problémů, se kterými potřebují pomoci.

Je také správné poukázat na fakt, že za prevenci můžeme považovat i samotnou fyzickou přítomnost policisty nebo strážníka na určitém místě. V lokalitách, kde se pohybují pravidelně uniformovaní policisté, můžeme předpokládat snížení rizika páchaní trestné činnosti.

Prevence kriminality dětí a mládeže je proces náročný a z hlediska času dlouhodobý a bohužel vždy s nejasným výsledkem. Klade vysoké nároky na odbornost těch, kteří se prevencí zabývají, ať se jedná o pedagogické pracovníky v předškolních či školních zařízeních, příslušníky policie nebo strážníky obecní policie.

Cílem praktické části mé bakalářské práce bylo zjistit, zda je dlouhodobé preventivní působení na základních školách účinné. Pro účely tohoto zjišťování byly vybrány dvě pražské základní školy, z nichž jedna se účastní se svými žáky pravidelných preventivních programů, zatímco druhá ze škol se takových programů neúčastní a prevence patologického chování dětí je zahrnuta pouze v rámci školního vzdělávacího programu v předmětu Občanská nauka.

V obou zmíněných školách proběhlo dotazníkové šetření, které mělo ukázat, jak jsou děti připravené reagovat v krizových nebo neobvyklých situacích. Z výsledků výzkumu vyplývá, že děti, které se účastní preventivních programů nad rámec školního vzdělávacího programu, jsou schopné reagovat pružněji. Tyto děti si například mnohem lépe vybaví telefonní čísla složek integrovaného záchranného systému, mají lepší povědomí o práci policie, dokáží lépe charakterizovat některé projevy patologického chování (např. šikana, drogová závislost apod.). Jak ukázal výzkum, žáci účastníci se preventivních programů dokáží lépe reagovat v konkrétních případech ohrožení (např. potřeba poskytnout první pomoc).

Jak ale také ukázal dotazníkový průzkum, jsou určité vzorce chování, které mají naučené i děti, které se žádných speciálních preventivních programů neúčastní, např. jak se chovat v případě, když jim cizí člověk nabízí sladkosti apod.

V poslední otázce dotazníku měli žáci odpovědět, jak tráví svůj volný čas. Většina dětí má volnočasové aktivity, ať už se jedná o sportovní kroužky, keramiku apod. Alarmující ale je, že hned 20 % dětí považuje za nejlepší možnost trávení volného času sledování televize, nebo zábavu na počítači.

Domnívám se, že cíl, který jsem si na začátku šetření stanovila, se podařilo splnit. Ukázalo se, že prevence je důležitý prvek, který zvyšuje schopnost orientovat se v nenadálých situacích a pružněji na ně reagovat. Také se ukázalo, že je důležité, aby bylo preventivní

působení soustavné a dlouhodobé, protože jednorázové seznámení s problematikou kriminality a patologického chování, nemá dostatečný vliv na zakořenění žádoucích vzorců chování.

Seznam použitých informačních zdrojů

ČÍŽEK, Z. 2003, *Zákon o obecní policii: komentář k zákonu o obecní policii a některým souvisejícím předpisům: pomůcka pro přípravu strážníků obecní a městské policie*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Armex, 199 s. ISBN 978-808-6244-341

FARKOVÁ, M., 2009, *Dospělost a její variabilita*. 1.vyd. Praha: Grada, ISBN 978-8-247-2480-5

HOSKOVCOVÁ, S., SUCHOCHLEBOVÁ-RYNTOVÁ J., 2009, *Výchova k psychické odolnosti dítěte: silní pro život*. Vyd. 1. Praha: Grada, 218 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2206-1

CHRÁPAVÁ, J. 2012. Sociálně patologické jevy u žáků II. stupně základních škol. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati Zlín, 73 s.

JELÍNEK, J., a kol., 2014. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 5. aktualiz. vyd. – Praha: Leges, 1248 s. ISBN 978-80-7502-049-9

KOHOUTEK, R. 2002. *Základy užití psychologie: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. 1. vyd. Brno: CERM, 544 s. Pedagogika (Grada). ISBN 80-214-2203-3

KREJČÍŘOVÁ, O., SKOPALOVÁ, J. 2007. *Deviace a sociální patologie – vybrané jevy*. I. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého,

MAREŠOVÁ, A. a kol., 1997. *Sociálně pedagogické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci,

MARTÍNEK, Z. 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha: Grada, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105

MATOUŠKOVÁ, I. 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 296 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0

MIOVSKÝ, M., BARTÍK, P., 2010. Primární prevence rizikového chování ve školství. 1. vyd. 253 s., ISBN 978-808-7258-477

- NOVOTNÁ, V. 2014. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 798 s. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-914-4
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL J. 2008. *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5.
- NOVOTNÝ, P. 2006. *Epidemie delikvence*. vyd. 1. Liberec: Dialog, knižní velkoobchod a nakladatelství, 62 s. ISBN 80-867-6145-2
- SOBOTKOVÁ, V. 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 147 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4740-423
- SOCHŮREK, J. 2009. *Úvod do sociální patologie*. vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 186 s. ISBN 978-807-3724-481
- STŘELEČEK, S., MARÁDOVÁ, E., MARHOUNOVÁ, J., ŘEHULKA, E., 1992. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, s. 70-140. ISBN 80-85298-84-8
- ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., ŠÁMALOVÁ. 2011. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 968 s. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-807-4003-509
- ŠTĚCHOVÁ M., VEČERKA, K., 2014. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*. Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, ISBN 978-80-7338-140-0
- TOMÁŠEK, J., 2010. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Vyd. 1. Praha: Grada, 214 s. ISBN 978-802-4729-824.
- VEČERKA, K. 2009. *Mládež v kriminologické perspektivě: definice - popis - následky*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 129 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3380-793
- ZACHAROVÁ, E., ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. 2011. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. 1. vyd. Praha: Grada, Sestra (Grada). ISBN 978-80-2474-062-1
- ZOUBKOVÁ, I., ČERNÍKOVÁ V., NIKL J. 2001. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 89 s. Právo (ANAG). ISBN 80-725-1070-3

ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. Vyd. 1. Praha: Armex Publishing, 146 s. ISBN 80-867-9505-5

ZOUBKOVÁ, I., 2011. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 251 s. ISBN 978-807-3803-124.

Zákony:

ASPI – Server s4.aspi.cz:4004 – stav k 29.3.2015 do částky 26/2015Sb. a 13/2015 Sb.m.s. – [218/2003 Sb. - o soudnictví ve věcech mládeže - poslední stav textu] [cit. 20-02-2015]

ASPI – Server s4.aspi.cz:4004 – stav k 29.3.2015 do částky 26/2015Sb. a 13/2015 Sb.m.s. – [273/2008 Sb. - o Policii České republiky - poslední stav textu] [cit. 12-02-2015]

ASPI – Server s4.aspi.cz:4004 – stav k 29.3.2015 do částky 26/2015Sb. a 13/2015 Sb.m.s. – [553/1991 Sb. - o Obecní policii - poslední stav textu] [cit. 05-03-2015]

ASPI – Server s4.aspi.cz:4004 – stav k 29.3.2015 do částky 26/2015Sb. a 13/2015 Sb.m.s. – [40/2009 Sb. – Trestní zákoník - poslední stav textu] [cit. 17-02-2015]

ASPI – Server s4.aspi.cz:4004 – stav k 29.3.2015 do částky 26/2015Sb. a 13/2015 Sb.m.s. – [141/1961 Sb. – Trestní řád - poslední stav textu] [cit. 27-02-2015]

ASPI – Server s4.aspi.cz:4004 – stav k 29.3.2015 do částky 26/2015Sb. a 13/2015 Sb.m.s. – [104/1991 Sb. – o Úmluvě o právech dítěte - poslední stav textu] [cit. 13-02-2015]

Zežulová, J.; Růžička, M.: *Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže*. In: Statni zastupitelství 7-8/2005. [cit. 11-11-2014]

Kohoutek, R. *Vliv rodiny na rozvoj osobnosti člověka*. [dostupné online].[cit. 26-01-2015]
Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-člověka>

Kohoutek, R. *Viktinnost – ABZ slovník cizích slov*. [dostupné online].[cit. 06-04-2015]
Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/viktinnost>

Štefunková, M., Šejvl, J.2012. *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky*. [dostupné online].[cit. 07-02-2015] Dostupné z: <http://www.pppkv.cz/dokumenty/ZAKLADY%20PREVENCE%20KRIMINALITY.pdf>

Metody a techniky výzkumu. [dostupné online].[Cit. 23-03-2015]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0CDEQFjAD&url=http%3A%2F%2Ftk.upol.cz%2Ffileadmin%2Fuser_upload%2FFT%2FK-dokumenty%2FKatedra_kinantropologie%2Fvyzkum.ppt&ei=Dq0aVZrbMsaR7AaAoYGwBQ&usg=AFQjCNEhmKrvSkdVMUPC9ehrsLapCAUZsg&sig2=Nn8GAEK_PUSrETeiBkO2Hg&bvm=bv.89381419,d.ZGU

MP Praha. [dostupné online].[Cit. 17-02-2015]. Dostupné z: <http://www.mppraha.cz/prev>

MŠMT. *Národní strategie prevence rizikového chování 2013*. [dostupné online].[Cit. 17-02-2015]. Dostupné z: http://www.zslidickabrno.cz/data/download/files/skolni_preventivni_strategie/msmt-strategie-prevence-rizikoveho-chovani-2013-2018.pdf

MVČR. *Sociologická rešerše výzkumu ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých*. [dostupné online].[Cit. 03-03-2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/sociologicka-reserse-vyzkumu-ke-kriminalite-a-socialne-patologickym-jevum-u-deti-a-mladistvych.aspx>

Poradní sbor pro situační prevenci kriminality. *Prevence kriminality*. [dostupné online].[Cit. 03-03-2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-kriminality-poradni-sbor-pro-situacni-prevenci-kriminality.aspx>

Republikový výbor pro prevenci kriminality. [dostupné online].[Cit. 17-03-2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/rvppk-republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx>

Sociální programy. *Metodické dokumenty, doporučení a pokyny pro prevenci*. [dostupné online]. [Cit.17-02-2015]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodick%C3%BD+pokyn+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci>

Statistické přehledy kriminality PČR za rok 2013. [dostupné online].[Cit. 13-02-2015]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2013.aspx>

Školství – děti a mládež. *Přehled počtu dětí navštěvujících pražské školy*. [dostupné online].[Cit. 17-03-2015]. Dostupné z: http://www.praha.eu/public/4d/f5/5e/185668_4_skolstvi.pdf

Výzkumné metody. [dostupné online].[Cit. 03-03-2015]. Dostupné z: <http://www.vyzkumy.cz/vyzkumne-metody>

Materiály prevence Městské policie hlavního města Prahy. Dostupné z: <http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwg3bmqm&q=prevence-dokumenty-typy-projektu&ok.x=0&ok.y=0&ok=ok#gsc.tab=0&gsc.q=prevence-dokumenty-typy-projektu&gsc.page=1> [dostupné online].[Cit. 13-03-2015].

Materiály metodiků a koordinátorů prevence Ministerstva školství, mládež a tělovýchovy. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/zapis-z-jednani?highlightWords=16437%2Fdownload> [dostupné online].[Cit. 11-12-2014].

Přílohy

Seznam příloh

příloha 1 – Preventivní program – okruhy Ajaxova zápisníku Policie ČR

příloha 2 – Ukázka materiálů oddělení prevence Městské policie hl. m. Prahy

příloha 3 – Dotazník – Prevence kriminality

Příloha č. 1 - Preventivní program – okruhy Ajaxova zápisníku Policie ČR

1. Okruh – MĚSÍC ZÁŘÍ

V tomto měsíci dojde k seznámení s ozbrojenou složkou – uniformovaným policistou. Děti se naučí, jak se prokazuje policista na veřejnosti, s jakou technikou policisté pracují a jaké složky se nacházejí ve struktuře PČR. Aby beseda pro děti byla zajímavá a upoutala jejich pozornost, je pomocí fotodokumentace představen policejní sbor a jeho složky, vzor pistole. Děti si zároveň fixují telefonní čísla na integrovaný záchranný systém.

2. Okruh – MĚSÍC ŘÍJEN

Říjen je zaměřen na pohyb v dopravě. Žáci jsou seznámeni s pohybem chodců. na pozemních komunikacích, jak po chodníku, tak po silnici. Žáci se učí základní dopravní značky, pokyny policistů a ochranné bezpečnostní prvky. Pracuje se s názornými pomůckami, jako je stavěcí terč, dopravní značky, a reflexní vesty. Jsou představeny i jiné bezpečnostní prvky, kterými jsou reflexní pruhy na oblečení, různé připínací reflexní pásy či odrazky.

3. Okruh – MĚSÍC LISTOPAD

Na podzim jsou žáci seznámeni s vlastní bezpečností ve škole, na ulici, ale i doma. Jsou poučeni, jak by se měli chovat ve vztahu k cizím osobám.

4. Okruh – MĚSÍC PROSINEC

Ve vánočním čase žáci probírají pravidla chování na téma: „Co se smí a nesmí“. V rychlosti jsou seznámeni s věkovou hranicí trestní odpovědnosti na našem území, jaké sankce hrozí při porušení pravidel chování, která musí děti dodržovat doma či ve škole.

5. Okruh – MĚSÍC LEDEN

Navazuje na předchozí měsíc a děti jsou seznámeny s tématem „Děti a trestné činy“. Jsou seznámeny s trestnými činy, které se jich mohou bezprostředně dotknout a tím jsou témata – loupež, krádež, podvod, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, ale jsou zde zahrnuta i témata pomluvy, pytláctví, šíření poplašné zprávy. Protože se jedná o témata složitá, jsou zpracována pro mentální úroveň odpovídající věkové kategorii. Opět se pracuje s pomůckami.

6. Okruh – MĚSÍC ÚNOR

V tomto měsíci jsou žáci seznámeni s problematikou mezilidských vztahů se zaměřením na šikanu. Jelikož toto téma patří stále mezi choulostivá témata, je nutno na toto poukázat. Pracuje se zde opět s reálným filmovým příběhem, protože žáci si nedokáží představit takovéto jednání. Neuvědomují si, že agresor má nad obětí fyzickou či početní převahu.

7. Okruh - MĚSÍC BŘEZEN

V měsíci březnu přichází na řadu dopravní tematika s názvem: „Cyklista“. Opět se naváže na předchozí měsíce, kdy již byli žáci seznámeni s dopravními značkami. V tomto měsíci jsou znalosti dětí rozšířeny o znalost dopravních předpisů a všeobecných pravidel bezpečnosti na komunikacích. Zdůrazněny jsou ochranné pomůcky, mezi které řadíme ochrannou přilbu, chrániče, reflexní označení na oblečení atd.

8. a 9. Okruh – MĚSÍC DUBEN A KVĚTEN

V těchto dvou měsících jsou žáci zasvěceni do problematiky závislosti na alkoholu, kouření, drogách a hazardních hrách. Při výkladu tohoto tématu je nutno dbát velké opatrnosti a volit správná slova. Žáčci jsou seznámeni se základními drogami, jejich dělením, jak drogy vypadají, jak se aplikují, ale také s následky užívání návykových látek. Celá beseda je zakončena seznámením se s trestnými postihy za držení a distribuci nedovolených látek.

10. Okruh – MĚSÍC ČERVEN

S blížícím se koncem školního roku jsou žáci seznámeni s bezpečnostními pokyny pro období prázdnin.

Príloha č. 2 – Ukážka materiálov oddelení prevence Městské policie hl. m. Prahy

Medvídek Brumla bydlí v malém městečku. Měl tam kamarády jako třeba Honzu a Štěpána. Ve škole se naučil psát a kreslit a každý den, když přišel do školy, měl sebou knihu a psací potřeby. Když se někdy dostal do parku, tak si tam hrál s kamarády. Měl rád kreslení a psaní. Jednou se mu podařilo dostat se do parku a hrát si s kamarády. Když se ale dostal do parku, tak si všiml, že tam není Honza a Štěpán. Medvídek Brumla byl z toho smutný a začal hledat Honzu a Štěpána. Když se ale dostal do parku, tak si všiml, že tam není Honza a Štěpán. Medvídek Brumla byl z toho smutný a začal hledat Honzu a Štěpána. Když se ale dostal do parku, tak si všiml, že tam není Honza a Štěpán.

Brumla začala najednou zájmat, co se to v městě děje. Viděla tam auta, autobusy a lidi. Když se ale dostala do parku, tak si všimla, že tam není Honza a Štěpán. Medvídek Brumla byl z toho smutný a začal hledat Honzu a Štěpána. Když se ale dostal do parku, tak si všiml, že tam není Honza a Štěpán. Medvídek Brumla byl z toho smutný a začal hledat Honzu a Štěpána.

Najednou medvídek Brumla začal zájmat, co se to v městě děje. Viděla tam auta, autobusy a lidi. Když se ale dostala do parku, tak si všimla, že tam není Honza a Štěpán. Medvídek Brumla byl z toho smutný a začal hledat Honzu a Štěpána. Když se ale dostal do parku, tak si všiml, že tam není Honza a Štěpán. Medvídek Brumla byl z toho smutný a začal hledat Honzu a Štěpána.

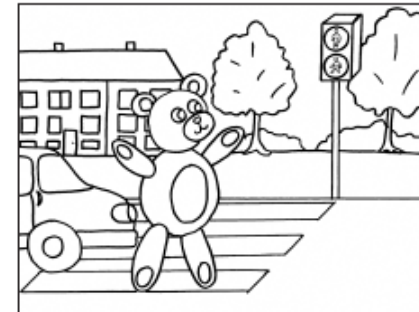

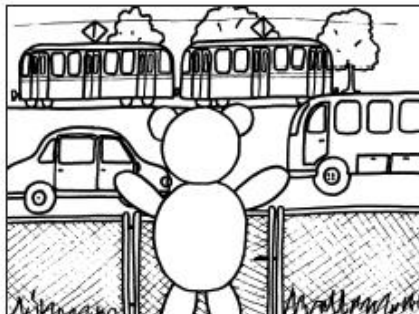
Šel dál po chodáčku a u jedného stánekovi sešel odprava koloběžka. Ani jí tam nešel odjíždět, když si uvědomil, že koloběžka je jeho. Začal se na ni přibližovat a moc se mu to líbilo. Jechal po chodáčku dopředu a dopředu, až do ulice. Po chodáčku se nepohyboval, protože se mu líbilo chodáčku. Měšička navíc nechtěl na chodáčku sít, chodáček tam totiž šel a chodáček do něj vstoupil. Dokonce, jak oznámil do jiné školky, vymstil jí látku a teplo. V tu chvíli začal na koloběžku hodovat jako pan, který si všiml, jak v koloběžce sít. Šramla pochopil, že to, co dělal, nemělo smysl, a proto rychle zájel za šib a koloběžka tam u jedného domku zůstala.

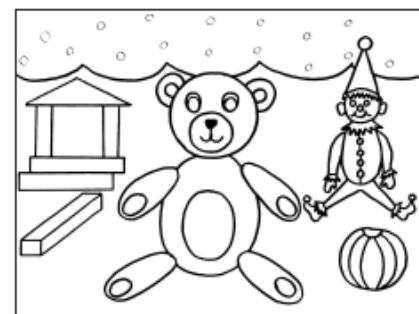
Přemýšlel co dělá, kvůli se zděsil, až přišel do parku. Tam si ho všiml jeden člověk, který k němu přišel a začal mu hovořit. Měšička se zděsil a už se nemohl, navíc byl hladový a tak nabídnul houbičky všem, kdo přišel. Učitelka mu nevěřila, že takhle houbičky předešle neměl, byl viditelný jak chodáček a přišel odprava. Účitelka mu měla nové papírky, ale ovděl byla dříve hodina školky. Ani šramla nevěřila, že Měšička se vrátil a že se šramla vyznal. Učitelka se jasně zasmála, papírky nechtěl ležet na zemi a pokusil se z místa vyjít.

Měšička byl zase smutný, šel si jasně sít a rozhlížel se. V tom se mu objevil nějaký člověk, který mu řekl, že je potřeboval a šel mu sít a moc odpovídal. Nechtěl na koloběžku být takové místo, tam sít šel a nepočítal, že šel odprava školky. Šramla si sít šel a za chvíli šel. Bylo tam mnoho věcí, které byly odprava a Měšička se o ni ani nepočítal. Účitelka mu nevěřila, že bylo potřeboval odprava školky. Bylo to nějaké školky, když chodáček se odprava, šramla byl zvědavý. Tyhle školky a školky se jasně odprava od prvních školky. Šramla je tam šel sít šel, šramla šel. Když si šramla odprava šramla je to, čemu se říká šramla. Měšička měl velké šramla, že se o ně nepočítal.

Neviděl ani jak šramla na šramla odprava šramla šramla. Když se šramla, šramla, kde je to co se o šramla. Byl celý šramla, když mu šramla a jak tak šramla šramla, šramla se v šramla odprava šramla. Když šramla šramla, a když šramla šramla, šramla se, co se mu šramla. Měšička se šramla šramla, že se šramla šramla a šramla šramla, že se šramla šramla a šramla šramla. Šramla šramla a šramla šramla, že se šramla šramla a šramla šramla. Šramla šramla a šramla šramla, že se šramla šramla a šramla šramla. Šramla šramla a šramla šramla, že se šramla šramla a šramla šramla. Šramla šramla a šramla šramla, že se šramla šramla a šramla šramla.

Příloha č. 3 – Dotazník – PREVENCE KRIMINALITY

V denním životě se můžeš setkat s nebezpečnými situacemi i kriminalitou. Dá se jí však předejít? Určitě ano, ale se znalostmi základních zásad bezpečného chování.

Proto potřebujeme vyplnit anonymně dotazník, kde můžeme na základě odpovědí vyhodnotit, jak si umíš poradit, jaké máš znalosti, či dokážeš pomoci druhému člověku, v případě nebezpečí. Děkujeme.

Děvče

Chlapec

Věk: _____

- 1) **Doplň telefonní čísla tísňových linek integrovaného záchranného systému, které poskytují pomoc.**

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY _____

MĚSTSKÁ POLICIE _____

HASIČI _____

ZÁCHRANNÁ SLUŽBA _____

JEDNOTNÉ EVROPSKÉ ČÍSLO TÍSŇOVÉHO VOLÁNÍ _____

- 2) **Jakým způsobem prokazuje policista, strážník svoji příslušnost k policii? Napiš alespoň dva znaky, aby dokázal, že je pravý policista, strážník:**

- 3) **Co si představíš, když někdo řekne slovo šikana. Napiš nějakou činnost, o které si myslíš, že toto slovo vystihuje:**

- 4) **Jak si myslíš, že se u nás šikana trestá nebo jak bys jí trestal/a Ty?**

- 5) Pokud by Ti někdo ubližoval/a nebo sis nevěděl/a s něčím rady, komu se můžeš svěřit, kdo Ti poradí a pomůže? Napiš i proč?

- 6) Pokud potkáš na ulici cizího člověka, který Ti bude nabízet (sladkosti, hračky, cigarety), jak se zachováš?

- 7) Máš kamarády, kteří se domluví, že nepůjdou do školy? Myslíš, že se něčeho dopustí? Co tím sobě nebo někomu jinému způsobí? Jaký následek (trest) to bude mít?

- 8) Uvidíš na ulici upadnout starou paní, která se zranila. Dokázal/a bys jí pomoci? Jak?

- 9) Pojem droga znáš? Napiš, co to je a jak může ublížit tomu, kdo ji užívá?

- 10) Jak trávíš volný čas a jaké máš koníčky?

Seznam obrázků

obr. č. 1 – Ajaxův zápisník

obr. č. 2 - Materiály MP Praha pro ZŠ – ukázka

obr. č. 3 – Omalovánky draka Hasíka

Seznam grafů

graf 1 – Věkové složení skupiny prevence v dotazníkovém šetření

graf 2 – Věkové složení skupiny neprevence v dotazníkovém šetření

graf 3 – Znalost telefonních linek integrovaného záchranného systému ve skupině prevence

graf 4 – Znalost telefonních linek integrovaného záchranného systému ve skupině neprevence

graf 5 – Znalost znaků policisty ve skupině prevence

graf 6 – Znalost znaků policisty ve skupině neprevence

graf 7 – Co je šikana? – odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření

graf 8 – Na koho se obrátíš v případě problémů? – odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření

graf 9 – Jak pomoci paní, která upadla? - odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření

graf 10 – Jak trávíš volný čas? - odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědoma, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byla jsem seznámena se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

**Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1**

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby práce před její obhajobou

Závěrečná práce:

Druh závěrečné práce: Bakalářská práce

Název závěrečné práce: Prevence kriminality dětí a mládeže

Autor práce: Kateřina Kůstová

Jsem si vědoma, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byla jsem seznámena se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Jsem si vědoma, že pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny dané práce lze pouze na své náklady.

V Praze dne

Jméno a příjmení žadatele	
Adresa trvalého bydliště	

.....

podpis